

MISIUNEA DE OBSERVARE

ALEGERI PREZIDENȚIALE ȘI
REFERENDUM REPUBLICAN CONSTITUȚIONAL
20 OCTOMBRIE 2024

Raport nr. 4

**Perioada de observare:
1 octombrie - 15 octombrie 2024**

Asociația Promo-LEX

str. Mitropolit Petru Movilă, nr. 23, bl. 13,
Chișinău, Moldova
tel./fax: (+373 22) 45 00 24, 44 96 26
info@promolex.md
www.promolex.md

Promo-LEX

Promovarea democrației și a drepturilor omului

SE DISTRIBUIE GRATUIT

Toate drepturile sunt protejate. Conținutul raportului poate fi utilizat și reprodus în scopuri nonprofit și fără acordul prealabil al Asociației Promo-LEX cu condiția indicării sursei de informație.

Raportul este elaborat în cadrul Misiunii de observare a alegerilor prezidențiale și a referendumului constituțional din 20 octombrie 2024, desfășurată de Asociația Promo-LEX. Misiunea este susținută financiar de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID), Uniunea Europeană și Fondul German Marshall din SUA, Guvernul Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord, Organizația Internațională a Francofoniei și Fundația Soros Moldova.

Misiunea de observare este realizată sub egida Coaliției civice pentru Alegeri Libere și Corecte.

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate în cadrul acestui raport aparține Asociației Promo-LEX și nu reflectă neapărat poziția donatorilor. În cazul în care apar discrepanțe între textul în limba română și traducerea acestuia în altă limbă, va prevala varianta în limba română a raportului.

CUPRINS

I. CADRUL LEGAL.....	9
II. ORGANELE ELECTORALE ȘI ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ.....	12
III. CONTESTAȚII ȘI LITIGII ELECTORALE.....	21
IV. PRESTAȚIA COMPETITORILOR ELECTORALI	25
V.FINANȚAREA ALEGERILOR ȘI A CAMPANIEI ELECTORALE.....	41
VI. DISCURSUL DE URĂ ȘI INSTIGARE LA DISCRIMINARE	54
RECOMANDĂRI.....	57
ABREVIERI.....	58
ANEXE	59

SUMAR EXECUTIV

Cadrul legal. MO Promo-LEX a analizat două aspecte de ordin legal privind coruperea alegătorilor și finanțarea ilegală a campaniilor electorale. Într-un prin caz, sunt semnalate incertitudini cu privire la aplicarea normelor legale privind corupția electorală pasivă stabilită în Codul contravențional și coruperea alegătorilor în Codul penal. În timp ce organele de drept au comunicat despre cazurile de corupere a alegătorilor constatate și aplicarea sancțiunilor contravenționale în adresa celor care au acceptat mita electorală, nu este clar dacă și corupția activă este investigată.

În cel de-al doilea caz, au fost observate tentative de mascare a activităților electorale sub formă de contracte de presări servicii și voluntariat remunerat, însă acestea nu sunt conforme cadrului legal, fiind interzisă inclusiv finanțarea campaniei electorale de peste hotarele țării.

Organele electorale. În perioada supusă observării, CEC s-a întrunit în nouă ședințe și a adoptat 73 de hotărâri. Constatăm că în această perioadă a crescut semnificativ numărul observatorilor internaționali acreditați. Astfel, la cerere, CEC a acreditat încă 452 de observatori și experți internaționali (de patru ori mai mult comparativ cu perioada precedentă de monitorizare) și 259 de observatori naționali. În intervalul de timp observat, CEC a confirmat alți 24 de jurnaliști din partea a patru entități/instituții mass-media, în vederea reflectării și monitorizării scrutinelor.

Din 1.668 BESV vizitate în total de observatorii Promo-LEX, programul de activitate al BESV a fost respectat în proporție de 92%. Totodată, doar 60% din BESV (vizitate) au făcut publică componența sa, iar 87% - orarul de lucru, astfel nefiind asigurată pe deplin respectarea obligației legale de a informa public privind activitatea birourilor. Funcțiile de conducere în cadrul birourilor sunt ocupate, în majoritate, de femei (88% din cele 1.668 vizitate), echilibrul de gen în conducerea organului electoral fiind constatată doar pentru 205 birouri electorale (12%).

Printre dificultățile semnalate în activitatea birourilor se enumeră componența incompletă a organului electoral, neprezentarea membrilor la ședințe și /sau perturbarea activității organului electoral, lipsa spațiului și condițiilor favorabile de muncă. În același timp, atragem atenția asupra a 53 de cazuri de limitare a accesului observatorilor Promo-LEX la materialele cu caracter electoral.

În privința accesibilității BESV, MO Promo-LEX constată că doar 36% sunt accesibile grupurilor de persoane vulnerabile, 23% - parțial accesibile, iar 41% - inaccesibile.

Potrivit observatorilor Promo-LEX, la nivelul BESV au fost confirmați cel puțin 145 de reprezentanți din partea a cinci concurenți electorali (Alexandr Stoianoglo (36), Vasile Tarlev (3), Ion Chicu (1), Renato Usatîi (55) și Irina Vlah (20)) și a unui participant la referendum (PR (30)).

Listele electorale. MO Promo-LEX a constatat că doar 218 BESV (14%) din cele 1.546 BESV vizitate au recepționat listele electorale în termen- până la 28 septembrie. În baza discuțiilor cu membrii birourilor, au fost constatate următoarele deficiențe în listele electorale: prezența persoanelor decedate în liste (43 de cazuri); lipsa alegătorilor în listele de bază (10 cazuri); arondarea eronată a alegătorilor la secția de votare (41 de cazuri); arondarea eronată a alegătorilor într-o altă localitate (14 cazuri); erori de adresă (15 cazuri).

Administrația publică. Din totalul de 764 de localități vizitate de observatorii Promo-LEX, 750 de primării au adoptat decizia privind asigurarea spațiilor de afișaj, însă doar 628 au amenajat locuri curate pentru afișaj. Cu privire la oferirea spațiilor destinate întâlnirilor cu alegătorii, 96 % din primăriile vizitate au adoptat asemenea decizii, 78% din acestea oferind spațiul gratis, iar 22% contra plată. Observatorii Promo-LEX au constatat cel puțin 80 de cazuri de utilizare a spațiilor pentru întâlnirile cu cetățenii, cele mai multe întâlniri avându-le PAS (21) în contextul referendumului și Maia Sandu (16) în contextul alegerilor prezidențiale.

În urma analizei hotărârilor CECE privind confirmarea nominală a 1.988 de BESV, constatăm că, în cazul a 45 de birouri electorale consiliul local nu a desemnat niciun membru, iar pentru 53 BESV numărul membrilor desemnați a fost mai mic decât 3. Carențele respective derivă, probabil, din lipsa resurselor umane la nivel local.

Contestații și litigii electorale. În adresa CEC au fost depuse 15 contestații, cele mai mult vizând împiedicarea desfășurării activității politice de către organele de drept (3 cazuri), utilizarea ilicită a resurselor administrative (2 cazuri). Cele mai multe contestații au fost depuse de deputatul Vasile Bolea (4 contestații), iar subiectul împotriva cărui cel mai des s-au depus contestații a fost Maia Sandu (3 contestații). Termenul de examinare a contestațiilor în mare parte a fost respectat de către CEC.

Instanțele de judecată au examinat 12 litigii electorale, cele mai multe vizând finanțarea grupurilor de inițiativă (3 litigii), implicarea minorilor în campania electorală (2 litigii) și încălcarea normelor cu privire la difuzarea publicității politice (2 litigii). Instanțele de judecată au reușit să examineze în termen legal litigiile electorale, acesta variind între 1-6 zile,

Activitatea competitorilor electorali. În perioada monitorizată, activitățile de agitație electorală au luat amploare, fiind raportate cel puțin 1.799 de activități de promovare a candidaților la funcția de președinte și a referendumului constituțional, Cele mai multe activități observate – 615 (34%) - au fost desfășurate de PAS și Maia Sandu (PAS), Alexandr Stoianoglo (PSRM) – cu cel puțin 329 activități de promovare și, respectiv, Renato Usatîi – cu cel puțin 223 de activități.

Observatorii Promo-LEX au identificat cel puțin 5.073 de situații în care a fost utilizată publicitatea electorală în vederea promovării candidaților la funcția de președinte și a referendumului constituțional, cele mai utilizate forme fiind materialele informative printate (pliante, flyere) – 30%, urmate de publicitatea sponsorizată pe rețelele de socializare – 24%, și materialele de vizibilitate (veste, genți, chipiuri etc.) – 15%.

Utilizarea resurselor administrative și activități cu potențial de corupere a alegătorilor. În perioada monitorizată, au fost constatate cel puțin 114 cazuri de utilizare abuzivă a resurselor administrative, dintre care în 105 cazuri a fost vizat PAS și Maia Sandu (PAS), 3 cazuri – PR/BP Victorie, câte două cazuri – Alexandr Stoianoglo (PSRM) și Ion Chicu (PDCM) și, respectiv, câte un caz – Octavian Țicu (BE Împreună) și Irina Vlah (CI). Nu au lipsit nici cazurile ce pot fi calificate cu potențial de corupere a alegătorilor, fiind observate 5 cazuri în care era vizat BP Victorie și Victoria Furtună (CI).

Finanțarea campaniei electorale pentru alegerile prezidențiale. În perioada de raportare, concurenții electorali urmau să depună 2 rapoarte financiare (până la 7 și respectiv, 14 octombrie 2024). Toți cei 11 concurenți electorali au prezentat rapoartele financiare, însă candidații independenți Vasile Tarlev și Tudor Ulianoschi au prezentat cu depășirea termenelor stabilite.

Concurenții electorali au raportat venituri în valoare totală de 27.774.746 de lei, dintre care 1.687.856 de lei – din donații materiale (6% din totalul veniturilor declarate). Cele mai multe venituri au fost declarate de Maia Sandu (PAS) – 32% din totalul acestora, urmată de Alexandr Stoianoglo (PSRM) – 22% și Renato Usatîi (PN) – 18%.

La capitolul, cheltuieli, în perioada de raportare concurenții au declarat că au cheltuit 24.710.433 de lei, cele mai multe fiind declarate de de Maia Sandu (PAS) – 36% din totalul cheltuielilor raportate, urmat de Renato Usatîi (PN) – 19% și Alexandr Stoianoglo (PSRM) – 17%.

Cele mai multe cheltuieli au fost declarate de Maia Sandu (PAS) – 36% din totalul cheltuielilor raportate, urmat de Renato Usatîi (PN) – 19% și Alexandr Stoianoglo (PSRM) – 17%

Pentru activitățile de campanie electorală desfășurate de 11 concurenți electorali în perioada 20 septembrie – 13 octombrie 2024, MO Promo-LEX a estimat cheltuieli neraportate în valoare de

cel puțin 4.066.387 de lei. Cele mai multe cheltuieli neraportate din totalul cheltuielilor estimate au fost în cazul Vasile Tarlev (PPVM) – 39%, urmat de Alexandr Stoianoglo (PSRM) – 17% și, respectiv, Irina Vlah (CI) – 12% din cheltuieli. În funcție de destinația cheltuielilor, cele mai multe cheltuieli estimate ca neraportate au fost calculate pentru materiale promoționale-81%.

Finanțarea campaniei electorale pentru referendum. Din cei 15 participanți la referendum, 12 au prezentat informații privind finanțarea campaniei la situația din 07.10.2024, și 12 - la situația din 14.10.2024. În perioada de observare, doar 6 participanți la referendum au declarat venituri pentru finanțarea campaniei în valoare totală de 4.512.199 de lei, dintre care 134.500 de lei au fost din donații materiale. Cele mai multe venituri au fost declarate de PAS – 65% din totalul acestora, urmat de PCRM – 17%, PR – 9% și, respectiv, MAN – 8%.

Cei șase participanți la referendum au declarat cheltuieli în valoare totală de 3.854.700 de lei, cele mai multe fiind declarate de PAS – 72%, PCRM – 20% și PR – 4%.

Pentru activitățile de campanie electorală desfășurată de 5 participanți la referendum (PAS, MAN, PCRM, PSDE și PR/BP Victorie), MO Promo-LEX a estimat cheltuieli neraportate în valoare de cel puțin 4.675.512 de lei. Cele mai multe cheltuieli neraportate din totalul cheltuielilor estimate au fost în cazul PR/BP Victorie - 86%, urmat de PAS – 10% și MAN – 4%.

Discursul de ură. În perioada 23 septembrie-6 octombrie, au fost identificate cel puțin 23 de cazuri de discurs de ură și alte forme de manifestare a intoleranței. Dintre acestea, 19 cazuri au avut loc în context electoral, iar celelalte patru – în context politic.

În perioada de observare, criteriile „orientarea sexuală/identitate de gen” și „sănătate” au stat la baza celor mai multe cazuri de discurs de ură. În continuare, bărbații (13 cazuri) cu vârsta cuprinsă între 35 și 50 de ani (10 cazuri) au utilizat cel mai des discursul de ură. Cele 23 de cazuri de discurs de ură au fost vizualizate de peste 500 de mii de ori și distribuite de peste cinci mii de ori.

INTRODUCERE

Raportul nr. 4 este elaborat și prezentat de Misiunea Promo-LEX de observare (MO) a alegerilor prezidențiale și a referendumului constituțional din 20 octombrie 2024. Prezentul raport cuprinde rezultatele observării perioadei electorale 1-15 octombrie 2024, aceasta incluzând sfârșitul campaniei electorale. Observarea finanțării competitorilor electorali s-a desfășurat în perioada 30 septembrie- 14 octombrie, iar discursul de ură și instigarea la discriminare a fost monitorizată în perioada 23 septembrie-6 octombrie.

Rapoartele publice prezentate de MO Promo-LEX pe durata activității misiunii includ constatări, concluzii și recomandări cu privire la ambele scrutine observate: alegeri prezidențiale și referendum constituțional. MO Promo-LEX a planificat prezentarea a patru rapoarte intermediare (cinci în cazul desfășurării turului doi scrutin) de observare a alegerilor și un Raport final. Pentru ziua alegerilor (inclusiv pentru turul doi de scrutin al alegerilor prezidențiale, dacă va fi cazul) vor fi elaborate comunicate de presă privind desfășurarea scrutinului și rezultatele numărării rapide a voturilor.

Obiectivele rapoartelor MO Promo-LEX sunt: informarea societății cu privire la tendințele atestate în cadrul procesului electoral; sesizarea organelor electorale privind rezultatele observării în timp real a calității procedurilor de organizare și desfășurare a alegerilor; responsabilizarea actorilor electorali; prevenirea eventualelor încălcări ale legislației electorale.

Metodologia de observare aplicată de Promo-LEX se bazează pe standardele internaționale în domeniu și presupune observarea scrutinului atât pe termen lung (perioada electorală), cât și pe termen scurt (ziua alegerilor). Rapoartele de observare sunt elaborate de către echipa centrală a MO Promo-LEX, pe baza constatărilor proprii, dar și a celor raportate de către observatorii pe termen lung (OTL) cu privire la activitatea tuturor actorilor implicați în procesul de organizare și desfășurare a scrutinelor: (potențialii) concurenți electorali, participanți la referendum, autorități publice, organe electorale, partide politice, precum și societatea civilă. Constatările OTL sunt raportate în baza unor formulare tematice și sunt stocate pe platforma web www.data.promolex.md, sistem securizat cu acces limitat, gestionată de Promo-LEX. Observatorii Promo-LEX colectează și analizează informații rezultate din observații la fața locului în cadrul vizitelor realizate în teritoriu, din interviuri și întâlniri cu interlocutorii, precum și din consultarea documentelor oficiale. Activitatea concurenților electorali și a participanților la referendum este monitorizată și în mediul online.

Monitorizarea finanțării campaniilor este o componentă importantă a activității MO Promo-LEX. Aceasta presupune observarea competitorilor electorali din perspectiva resurselor financiare colectate și utilizate pentru activitățile de campanie. Promo-LEX estimează cheltuielile efectuate de competitorii electorali prin aplicarea prețurilor minime de piață și le va compara cu cele declarate la CEC de către competitori pentru a evalua transparența și corectitudinea finanțării campaniei electorale. Admitem că ar putea exista unele divergențe între costurile aplicate de Promo-LEX pentru estimări și cele efective ale competitorilor electorali, însă important este că prețurile respective sunt aplicate uniform pentru toți competitorii. MO Promo-LEX va observa și analiza inclusiv modul în care Comisia Electorală Centrală își va realiza rolul de control și supraveghere în domeniul finanțării politice.

Observarea procedurilor electorale se efectuează pe durata perioadei electorale de către 45 OTL, inclusiv doi OTL care vor fi responsabili de monitorizarea campaniilor electorale și a zilei votării în străinătate. Promo-LEX monitorizează discursul instigator la ură și discriminare prin intermediul a șapte monitori.

În ziua alegerilor, MO Promo-LEX va asigura observarea scrutinelor prin acoperirea secțiilor de votare de către 645 de observatori statici pe termen scurt (OTS) în țară. Efortul acestora va fi completat de 178 OTS care vor vizita restul secțiilor de votare fiind grupați în 89 de echipe mobile, câte doi observatori per echipă. Promo-LEX va observa fiecare secție de votare constituită pentru alegătorii din regiunea transnistreană. De asemenea, vor fi acoperite cu observatori peste 90

secții de votare deschise peste hotare. În acest sens, o atenție deosebită va fi acordată secțiilor constituite pentru votul prin corespondență.

Activitatea observatorilor este gestionată de către echipa centrală a Misiunii. Toți observatorii și monitorii Promo-LEX sunt instruiți în cadrul seminarelor organizate de Misiunea de observare. De asemenea, observatorii semnează și își asumă să respecte Codul de conduită¹ al observatorului național independent Promo-LEX, obligându-se să acționeze cu bună-credință și în mod nonpartizan.

MO a alegerilor prezidențiale și a referendumului constituțional din 20 octombrie 2024 reprezintă un proiect realizat de Asociația Promo-LEX în cadrul Coaliției Civice pentru Alegeri Libere și Corecte (CALC).

MO Promo-LEX nu este oponent politic al concurenților și participanților implicați în procesul electoral, nu este un organ de anchetă și nu își asumă obligația expresă de a proba constatările observate. Cu toate acestea, rapoartele observatorilor sunt însoțite, în măsura posibilităților, de probe fotografice și video, care pot fi puse la dispoziția organelor de drept și a Comisiei Electorale Centrale, pe baza solicitărilor corespunzătoare, și în niciun caz la dispoziția competitorilor. Totodată, încălcările, inclusiv cele presupuse, care se regăsesc în prezentul raport, trebuie tratate de autoritățile electorale drept sesizări și urmează a fi examinate conform competenței, prin prisma prevederilor art. 88, alin. (9) din Codul electoral.

Misiunea Promo-LEX gestionează platforma web www.electoral.monitor.md, pe care orice persoană poate semnala activități cu tentă electorală. Pe aceeași platformă sunt stocate informații relevante din rapoartele observatorilor. Semnalările din partea cetățenilor pot fi verificate de către observatorii.

Promo-LEX este o asociație obștească, care are drept scop dezvoltarea democrației în Republica Moldova, inclusiv în regiunea transnistreană, prin promovarea și protejarea drepturilor omului, monitorizarea proceselor democratice și consolidarea societății civile. Asociația organizează misiuni de observare a alegerilor din Republica Moldova începând cu anul 2009, prezenta MO fiind a 27-a la număr. Angajații și membrii Asociației dispun, de asemenea, de experiență internațională, participând la observarea alegerilor în cadrul Misiunilor Internaționale din Armenia, Cehia, Germania, Georgia, Estonia, Muntenegru, Norvegia, România, Serbia, Suedia, Turcia, Ucraina etc.

Standardele internaționale la care se face referire în acest raport sunt cele elaborate de ONU, OSCE, Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția), Uniunea Europeană și Consiliul Europei. La finele fiecărui raport sunt formulate recomandări pentru autoritățile publice, organele electorale, concurenții electorali, alți actori interesați, cu scopul de a asigura buna organizare și perfecționarea procesului electoral.

Acest raport este elaborat cu suportul financiar al Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID), Uniunii Europene și a Fondului German Marshall din SUA, Guvernului Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord, Organizației Internaționale a Francofoniei și a Fundației Soros Moldova.

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate în cadrul acestui raport aparține Asociației Promo-LEX și nu reflectă neapărat poziția donatorilor. În cazul în care apar discrepanțe între textul în limba română și traducerea acestuia în altă limbă, va prevala varianta în limba română a raportului.

¹ [Codul de conduită](#) al observatorului național independent Promo-LEX.

I. CADRUL LEGAL

1.1. Incertitudini privind aplicarea normelor legale privind corupția electorală pasivă (art. 47¹ Cod contravențional) și coruperea electorală (art. 181¹ Cod penal)

La 07.10.2024 CNA a comunicat² că a încheiat peste 100 de procese-verbale cu privire la coruperea electorală pasivă. Amintim că legislatorul a introdus la 31.07.2024³ contravenția de coruperea electorală pasivă, iar în procesul consultării acestui act normativ, Promo-LEX a prezentat Parlamentului o opinie scrisă⁴.

Atragem atenția că fapta contravențională sub formă de corupere electorală pasivă este o derivată din fapta penală de corupere electorală⁵. Aceste două fapte reprezintă un binom clasic al corupției pasive pe de o parte, unde o persoană acceptă o remunerație ilicită, și a corupției active, pe de altă parte, unde persoana oferă această remunerație ilicită.

Așa cum o faptă este de ordin contravențional, iar alta de ordin penal, este indubitabil că fapta penală de corupere electorală prezintă semne de pericolozitate socială mai mare, decât fapta contravențională de coruperea electorală pasivă, constatată de către CNA în cele 100 procese verbale, indicate supra.

Considerăm că în cazul în care se consumă ambele fapte, adică atunci când o persoană (fizică sau juridică) corupe un alegător, iar ultimul acceptă bunurile ce nu i se cuvin în scopul exercitării sau al neexercitării unor drepturi electorale în cadrul alegerilor, sistemul național de drept permite investigarea concomitentă a celor două fapte, a corupției active, cât și a celei pasive. Așa, în opinia noastră, CNA urmează să investigheze în paralel două fapte generice. Adică, pe lângă cele 100 de procese verbale cu privire la contravenție, urmează să fie pornită urmărirea penală și pe faptul coruperii electorale, deoarece, reiterăm, dacă există o faptă consumată de corupere electorală pasivă, cea activă la fel există, dat fiind raportul cauză efect. Analiza vizată reiese din interpretarea sistemică atât a legii penale, cât și a celei procesuale penale.

Totuși, chiar dacă fapta penală descrisă mai sus, este cu mult mai periculoasă, deoarece o „generează” de fapt pe cealaltă contravențională, la etapa actuală, nu există informații de la organul de urmărire penală a CNA cu privire la începerea urmăririi penale pe corupere electorală.

Conștientizând că organul de urmărire penală, cât și agenții constatatori beneficiază de o independență procesuală, recomandăm ca aceștia să facă toate demersurile necesare în vederea eradicării fenomenului de corupere electorală în ansamblu și nu doar în parte.

1.2. Prestarea serviciilor în temeiul relațiilor contractuale

În spațiul public au fost publicate informații⁶, potrivit cărora formațiunile politice subordonate lui Ilan Șor ar fi încheiat contracte de prestare a serviciilor și de voluntariat cu persoanele care activează în calitate de simpatizanți sau activiști ai acestor formațiuni.

Potrivit legislației civile⁷, prestatorul de servicii este liber în alegerea modului de prestare a serviciilor, iar între prestator și beneficiar nu există nici o legătură de subordonare.

În acest context, având în vedere investigațiile jurnalistice efectuate în preajma alegerilor⁸, a fost stabilit cu certitudine că activiștii și simpatizanții din formațiunile politice create de Ilan Șor,

² [Comunicat](#) CNA din 07.10.2024

³ [Legea](#) nr. 230 din 31.07.2024 pentru modificarea unor acte normative

⁴ [Opinia](#) Promo-LEX în raport cu inițiativa de completare a Codului contravențional cu art. 47¹

⁵ [Codul](#) penal, art. 181¹

⁶ [Știrile](#) ce vizează contractele de prestare a serviciilor și de [voluntariat](#)

⁷ Art. 1329 din [Codul civil](#)

⁸ [Investigație jurnalistică](#), efectuată de Ziarul de Gardă

activează într-o ierarhie bine determinată, cu roluri atribuite, fapt ce ne permite să concluzionăm că între aceștia există o relație de subordonare.

Astfel, constatăm că această formă de colaborare, fiind bazată pe raporturi de subordonare, care se pretinde a fi una de prestare a serviciilor, de fapt contravine legii.

Ce ține de preținsele raporturi de voluntariat între aceiași actori vizați, vom menționa că acestea vin în contradicție cu Legea cu privire la voluntariat⁹, și anume, cu principiile desfășurării activității de voluntariat, cum ar fi existența unui consimțământ liber exprimat, adică necondiționat și lipsa unei remunerări financiare.

Ca și în cazul preținsele raporturi de prestare a serviciilor, dar și în cazul voluntariatului, vom sublinia că activitatea electorală nu poate fi mascată sub contracte de prestări servicii și voluntariat remunerat.

În acest context, dorim să precizăm că potrivit cadrului normativ electoral¹⁰, finanțarea campaniei electorale de peste hotarele Republicii Moldova este interzisă. Tot aici, amintim că blocul politic „Victorie”, afiliat lui Ilan Șor, a fost observat făcând agitație electorală pentru referendum deși nu a fost înregistrat de CEC în calitate de participant la referendum. Aici considerăm că nu există norme legale, care să sancționeze în mod prompt și eficient aceste acțiuni.

Pe lângă asta, vom menționa că aceste contracte se pare că se încheie la distanță, voluntarul sau prestatorul de servicii după caz, necunoscând clauzele contractelor vizate, acesta din urmă doar prezentând datele sale personale pentru încheierea contractelor. Însăși necunoașterea clauzelor contractuale afectează într-un mod grav libertatea contractuală și doar acest aspect este suficient ca să planeze suspiciuni asupra validității acestor contracte. În partea validității actelor juridice, amintim că, potrivit legislației civile, actele juridice sau clauzele, care contravine vădit ordinii publice sau bunelor moravuri, sunt nule¹¹.

Într-o altă ordine de idei, trebuie precizat că, potrivit surselor media¹², transmiterea datelor personale, aparent, a avut loc în afara Republicii Moldova, la caz în Federația Rusă. Astfel, a avut loc un transfer transfrontalier de date personale.

Legislația privind protecția datelor cu caracter personal prevede anumite condiții pentru transferul transfrontalier a datelor personale¹³ și anume, pe lângă consimțământul persoanei la acest transfer, aceasta trebuie să fie informată despre riscurile pe care astfel de transferuri le pot implica. Aceste condiții sunt necesare deoarece Federația Rusă, potrivit deciziei¹⁴ autorităților naționale, nu face parte din țările care asigură un nivel adecvat de protecție a datelor personale.

Prin urmare, evidențiem anumite riscuri legate de circuitul acestor date personale, prelucrarea cărora poate fi efectuată necontrolat și excede domeniul de competență a autorităților naționale, dat fiind competența jurisdicțională teritorială.

În lumina celor expuse, recomandăm cetățenilor Republicii Moldova să nu ofere date personale pentru scopurile indicate mai sus și să manifeste vigilență atunci când este vorba de încheierea actelor juridice.

⁹ Art. 3 lit. a) și c) din [Legea voluntariatului](#)

¹⁰ Art. 54 alin. (5) lit. g) din [Codul](#) electoral, pct. 11 din [Regulamentul](#) privind finanțarea activității partidelor politice

¹¹ Art. 334 alin. (1) din [Codul](#) civil

¹² [Stire](#) despre acumularea datoriilor la credit, Ziarul de Gardă

¹³ [Legea](#) privind protecția datelor cu caracter personal, art. 32

¹⁴ [Decizia](#) Centrului național pentru protecția datelor cu caracter personal nr. 23 din 17.03.2022

La fel, recomandăm Centrului național pentru protecția datelor cu caracter personal să întreprindă măsuri de prevenire în scopul informării societății despre problematica constatată supra și după caz să inițieze controlul legalității prelucrării datelor cu caracter personal.

Totodată, reiterăm recomandarea către Parlament, și anume, să reglementeze situațiile de efectuare a agitației electorale de către subiecți neînregistrați în scrutin, inclusiv sub aspectul sancționării acestor activități. De asemenea, considerăm oportună modificarea Codului electoral în vederea includerii actorilor apolitici în lista subiecților care se pot înregistra în calitate participanți la referendum.

II. ORGANELE ELECTORALE ȘI ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ

2.1. Activitatea Comisiei Electorale Centrale

Aprobarea hotărârilor cu privire la organizarea și desfășurarea scrutinelor. În perioada supusă observării, CEC s-a întrunit în nouă ședințe și a adoptat 73 de hotărâri.

Acreditarea observatorilor. Pentru perioada supusă observării s-a constatat o creștere semnificativă a numărului observatorilor internaționali acreditați. Astfel, la cerere, CEC a acreditat încă 452 de observatori și experți internaționali (de patru ori mai mult comparativ cu perioada precedentă de monitorizare) și 259 de observatori naționali. Situații de respingere a cererilor depuse de către solicitanți nu au fost constatate. Amintim că, în conformitate cu prevederile art. 88, alin. (5) din Codul electoral, ultima zi de depunere a cererilor privind acreditarea observatorilor a fost 13 octombrie 2024 (nu mai târziu de 7 zile până la ziua alegerilor).

În total, în vederea monitorizării scrutinelor din 20 octombrie 2024, autoritatea electorală a acreditat 1.905 observatori din partea a 56 de instituții naționale și străine: 1.275 de observatori naționali și 630 de observatori și experți internaționali, inclusiv misiunile internaționale de observare a alegerilor ENEMO, OSCE/BIDDO și NDI (a se vedea Anexa nr. 1). De asemenea, a confirmat 196 de persoane în calitate de interpreți ai acestora. Din numărul total al observatorilor naționali, 1.203 (94%) au fost acreditați din partea Asociației Promo-LEX.

Confirmarea persoanelor de încredere. Comisia a suspendat, la solicitarea a doi concurenți electorali, împuternicirile a 111 persoane de încredere (Renato Usatii (106) și Irina Vlah (5)) și a confirmat alte 236 de persoane de încredere. În total, până la 15 octombrie 2024, de dreptul de a confirma persoane de încredere au făcut uz patru concurenți electorali și anume: Renato Usatii din partea căruia au fost confirmate 157 de persoane; Vasile Tarlev – 270 de persoane; Irina Vlah – 315 persoane și Natalia Morari – 11 persoane. Și pentru acești subiecți, ultima zi de solicitare a confirmării suplimentare, suspendare a împuternicirilor sau substituire a acestora cu alte persoane a fost 13 octombrie 2024 (cel puțin 7 zile înainte de ziua scrutinelor)¹⁵.

Confirmarea jurnaliștilor. În intervalul de timp observat, CEC a confirmat alți 24 de jurnaliști din partea a patru entități/instituții mass-media, în vederea reflectării și monitorizării scrutinelor. În total, autoritatea electorală a confirmat 61 de jurnaliști din partea a zece entități/instituții mass-media, inclusiv internaționale și/sau străine (a se vedea Anexa nr. 1).

Aprobarea mesajelor de interes public. În intervalul de timp observat, CEC a aprobat alte 12 mesaje de interes public (opt spoturi video, un pliant, un mesaj audio, un poster informativ și o broșură), elaborate de către Comisie (10) și Alianța INFONET (2) (a se vedea Anexa nr. 1).

Autorizarea efectuării sondajelor de opinie și a exit-pollurilor. În perioada de referință, CEC a autorizat efectuarea a două sondaje de opinie privind preferințele politice ale alegătorilor de către două instituții: „INTELLECT GROUP” SRL și ÎM „C.B.S.-RESEARCH” SRL. În conformitate cu pct. 8 din Regulamentul privind organizarea și desfășurarea sondajelor de opinie și a exit-pollurilor în perioada electorală, ultima zi de solicitare a autorizării de efectuare a sondajelor de opinie privind preferințele politice ale alegătorilor a fost 10 octombrie 2024 (nu mai târziu de 10 zile înainte de ziua alegerilor). Menționăm că nu a fost solicitat și autorizat efectuarea vreunui sondaj de opinie electoral privind opțiunea de vot a alegătorilor efectuat în ziua alegerilor la ieșirea din secțiile de votare (exit-poll). Amintim că, în cazul exit-pollurilor, ultima zi de solicitare a autorizării a fost 13 octombrie 2024 (cel târziu cu 7 zile până în ziua alegerilor)¹⁶.

¹⁵ Art. 71, alin. (4) din Codul electoral.

¹⁶ [Regulamentul](#) privind organizarea și desfășurarea sondajelor de opinie și a exit-pollurilor în perioada electorală, pct. 14.

MO Promo-LEX a identificat trei cazuri de efectuare a unor sondaje de opinie, neautorizate de către CEC, despre preferințele politice ale alegătorilor¹⁷, realizate de către companiile Sociological research, AtlasIntel și Interspect. Menționăm că paginile web ale acestora sunt înregistrate în afara țării (Canada, SUA, Federația Rusă)¹⁸.

Cu referire la procedura de înștiințare prealabilă și autorizare pentru efectuarea sondajelor de opinie MO Promo-LEX remarcă că, de la lansarea misiunii și până la termenul limită de solicitare a autorizării, au fost constatate două cazuri de încălcare a prevederilor legale privind obligația înștiințării prealabile a Comisiei Electorale Centrale: Institutul de Politici Publice (cererea din 16 septembrie 2024) și ÎM „C.B.S.-RESEARCH” SRL (cererea din 7 octombrie 2024¹⁹).

MO Promo-LEX atrage atenția subiecților abilitați cu dreptul de a comanda și/sau finanța sondaje de opinie și exit-polluri că, în perioada electorală, sondajele de opinie privind preferințele politice ale alegătorilor trebuie să obțină o autorizare din partea CEC, iar înștiințarea prealabilă a Comisiei este obligatorie.

Activități de instruire ale CICDE. În perioada de referință, CICDE a pregătit și capacitat 12.654 de membri BESV constituite în țară și în afara țării. În total, de la începerea perioadei electorale și până la 13 octombrie 2024, în vederea asigurării unui proces electoral calitativ, au fost pregătiți și capacitați 16.240 de persoane. În acest sens au fost desfășurate 424 de activități de pregătire specializată a opt categorii de subiecți implicați în procesul electoral: registratori RSA; reprezentanți ai Inspectoratelor Teritoriale de Poliție; angajați ai Inspectoratului General de Carabinieri; colectori; secretari, membri și operatori ai CECE; membri BESV (în țară, în afara țării, vot prin corespondență).

Uniformizarea procedurilor pentru ziua alegerilor. La 16 octombrie CEC a emis o circulară²⁰ prin care a stabilit procedura de exercitare a dreptului de vot în ziua alegerilor, luând în considerare particularitățile legate de desfășurarea concomitentă a două scrutine electorale (pentru alegerile prezidențiale și referendumul constituțional). Printre elementele esențiale stabilite în circulară sunt:

- 1) Alegătorul va prezenta actul de identitate operatorului, fiind înregistrată participarea acestuia la votare în SIAS Alegeri. Ulterior membrul BESV va verifica prezența în lista electorală, iar în cazul confirmării prezenței, va oferi alegătorului două buletine de vot. La primirea buletinelor alegătorul va semna în lista electorală în două rubrici. După votare, buletinele de vot vor fi introduse în aceeași urnă;
- 2) Dacă alegătorul anunță membrul BESV că va lua doar un buletin de vot, membrul va ghida alegătorul în ce rubrică a listei electorale va pune semnătura;
- 3) În cazul în care alegătorul a primit ambele buletine de vot, dar decide să voteze numai pentru un singur tip de scrutin și refuză să introducă buletinul necompletat în urna de vot, el va depune o declarație prin care va solicita anularea acestui buletin și a semnăturii din listă;
- 4) Alegătorul nu poate să se prezinte repetat la secția de votare, invocând faptul că a votat numai pentru un scrutin.

MO Promo-LEX apreciază efortul de uniformizare a modului de acțiune a membrilor BESV în raport cu alegătorii, inclusiv în cazul refuzului alegătorului de a introduce în urna de vot a buletinului necompletat. În același timp, reiterăm că reglementarea particularităților desfășurării concomitente a două scrutine, inclusiv procedura de vot, urma a fi prevăzută de legiuitor.

Informarea publică. MO Promo-LEX subliniază că, și pentru această perioadă, au fost constatate dificultăți periodice în accesarea materialelor cu caracter electoral care se publică la rubrica „Documente de intrare/ieșire” de pe pagina web a Comisiei. Reiterăm convingerea că asigurarea

¹⁷ Sondajele neautorizate de către CEC: [Sociological research](#), [AtlasIntel](#) și [Interspect](#).

¹⁸ Adrese IP ale paginilor web ale companiilor vizate: [Canada](#), [SUA](#), [Federația Rusă](#).

¹⁹ Ședințele CEC din [19.09.2024](#) și [9.10.2024](#).

²⁰ [Circulara](#) nr. CEC-8/6296 din 16 octombrie 2024

transparenței întregului proces este foarte importantă, iar autoritatea electorală ar trebui să asigure o informare corectă, completă și în termeni proximi a publicului larg și a tuturor subiecților procesului electoral.

2.2. Activitatea consiliilor electorale de circumscripție electorală de nivelul II

Respectarea programului de activitate. Potrivit observatorilor Promo-LEX, în 96% din cele 74 de vizite întreprinse, CECE II erau deschise în timpul orelor de muncă²¹.

Modificarea componenței CECE. În perioada vizată, MO Promo-LEX a constatat un caz de modificare a componenței nominale a CECE nr. 21 Ialoveni. Modificarea a fost efectuată la solicitarea membrului desemnat din partea PCRМ, fiind substituit cu un nou membru inclus din Registrul funcționarilor electorali.

Confirmarea reprezentanților. În baza informațiilor raportate de observatori și a hotărârilor CECE accesibile pe pagina web a CEC, constatăm că la nivelul circumscripțiilor electorale raionale²² au fost confirmați 8 reprezentanți ai doi concurenți electorali (Alexandr Stoianoglo (1) și Vasile Tarlev (6)) și a unui participant la referendum (PR (1)). Odată confirmați aceștia pot apăra interesele subiectului care i-a desemnat în litigiile cu caracter electoral, precum și în instanța de judecată.

Modificarea componenței birourilor electorale ale secțiilor de votare (BESV). În urma analizei hotărârilor CECE privind modificarea componenței nominale a BESV, constatăm, în total, cel puțin 455 de cazuri de modificare a componenței BESV. În cele mai multe cazuri au fost substituiți cu membrii desemnați din rândul persoanelor incuse în Registrul funcționarilor electorali (a se vedea Tabelul nr. 1).

Tabelul nr. 1

Nr. total de membri	Consiliul local	PAS	PSRM	PCRМ	RFE
455	70	68	81	27	209

2.3. Activitatea birourilor electorale ale secțiilor de votare

Confirmarea și modificarea componenței birourilor electorale ale secțiilor de votare (BESV). La 2 octombrie 2024, în vederea exercitării dreptului la vot de către persoanele internate în patru instituții medico-sanitare, CEC a constituit o secție de votare suplimentară nr. 1/307, Chișinău²³. Analizând hotărârile CECE de constituire și modificare a componenței nominale a 1.988 BESV²⁴ (90% din 2.222 în total) conchidem următoarele:

- în cazul a 119 BESV (6% din cele 1.988) componența numerică a fost stabilită în număr de cinci membri, în cazul a 628 BESV (32%) - în număr de șapte membri, în cazul a 654 BESV (33%) - în număr de nouă membri, iar în cazul a 586 BESV (29%) - în număr de 11 membri;
- la constituirea organelor electorale nu este asigurată egalitatea de gen, ponderea femeilor membru în cadrul BESV fiind net superioară celei a bărbaților (89% versus 11%). Mai

²¹ În cadrul unei din cele două vizite sediul CECE nr. 4 Anenii Noi, nr. 13 Dondușeni și nr. 38 pentru secțiile de votare constituite în străinătate era închis în timpul orelor de muncă.

²² CECE nr. 7 Cahul - Alexandr Stoianoglo; nr. 12 Criuleni, nr. 17 Fălești, nr. 31 Șoldănești, nr. 33 Taraclia, nr. 35 Ungheni, nr. 36 UTAG - Vasile Tarlev; nr. 15 Edineț - PR.

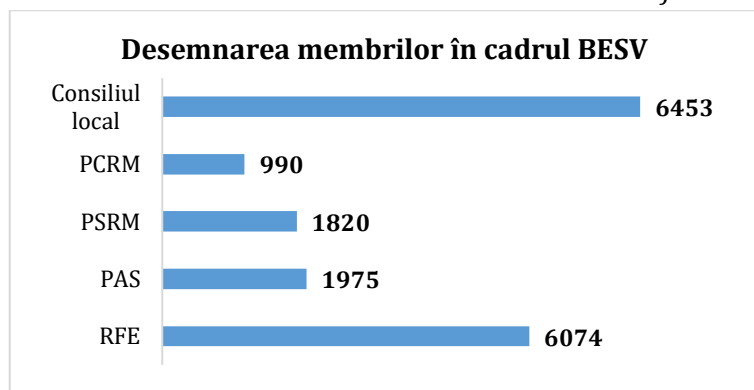
²³ [Hotărârea](#) CEC nr. 2998 din 2.10.2024 cu privire la constituirea unei secții de votare în circumscripția electorală municipală Chișinău nr. 1.

²⁴ Excepție BESV constituite peste hotare (234).

mult, în 818 din birourile electorale (41% din 1.988) nu activează niciun bărbat, iar în 974 (50% din 1.988) numărul bărbaților în componența BESV este de 1-2 persoane.

- desemnarea membrilor în organul electoral de către entitățile deținătoare ale acestui drept (consiliul local și partidele parlamentare) a fost asigurată diferențiat (a se vedea graficul nr. 1 și Tabelul nr. 2). Astfel, inclusiv în baza hotărârilor de modificare a componenței nominale, constatăm că 37% dintre funcționarii electorali au fost desemnați de către consiliile locale (CL), 28% de către partidele parlamentare (PAS – 11,4%; PSRM – 10,5% și PCRM – 5,7%), iar în cazul a 35% locurile rămase au fost completate din rândul persoanelor incluse în Registrul funcționarilor electorali.

Graficul nr. 1

Tabelul nr. 2

Nr. membri desemnați	CL	PAS	PSRM	PCRM
0 membri	45	12	167	997
≤2 membri	53	-	-	-

În perioada vizată de raport, observatorii Promo-LEX au vizitat alte cel puțin 1.479 de birouri electorale. În total, au fost vizitate cel puțin 1.668 BESV în vederea observării și documentării procesului de organizare a scrutinelor din 20 octombrie 2024. În rezultatul prelucrării informațiilor raportate constatăm următoarele:

- programul de activitate al BESV a fost respectat în proporție de 92%. Subliniem că în majoritatea absolută a celor 8% din BESV care erau închise, însăși porțile instituțiilor publice (preșcolare/școlare/medicale), care nu activează sâmbăta și duminica, însă în care este stabilit sediul BESV - erau închise/încuiate, în timpul programului de activitate al BESV.
- doar 60% din BESV (vizitate) au făcut publică componența sa, iar 87% - orarul de lucru, astfel nefiind asigurată pe deplin respectarea obligației legale de a informa public privind activitatea birourilor²⁵;
- în cazul a 82% din BESV (vizitate) nu a fost asigurată informarea alegătorilor cu privire la concurenții electorali incluși în buletinul de vot pentru alegerile președintelui Republicii Moldova și întrebarea supusă referendumului constituțional²⁶;
- înțelegerea lacunară de către membrii a cel puțin 30 BESV a procedurii de vot deschis la alegerea conducerii. Potrivit rapoartelor observatorilor, în cazul a 30 BESV conducerea a fost aleasă prin vot secret.
- funcțiile de conducere sunt ocupate, în majoritate, de femei (88% din cele 1.668 vizitate). Echilibrul de gen în conducerea organului electoral a fost constatat doar pentru 205 birouri electorale (12% din cele 1.668 vizitate);
- accesibilitatea a fost posibilă de evaluat pentru 1.657 BESV din cele 1.668 vizitate, în dependență de statutul BESV la momentul vizitei (deschis/închis). Astfel, doar 36% din birourile electorale vizitate sunt accesibile grupurilor de persoane vulnerabile, 23% - parțial accesibile, iar 41% - inaccesibile. MO Promo-LEX subliniază că, în condițiile în care, în proporție de 70% sediul BESV este identic cu sediul secției de votare, cooperarea

²⁵ Atragem atenția că, conform pct. 18 din [Regulamentul](#) de activitate al biroului electoral al secției de votare, informația despre componența, sediul și modalitatea de contact urma a fi asigurată în cel mult 24 de ore.

²⁶ Pct. 54, alin. (9) din [Regulamentul](#) de activitate al biroului electoral al secției de votare.

entităților (APL, CECE, BESV) în vederea asigurării accesibilității procesului electoral, inclusiv adaptarea spațiilor este indispensabilă. Necesitatea asigurării condițiilor de accesibilitate devine stringentă, mai ales, pentru localitățile și sectoarele unde sunt arondați alegători cu nevoi speciale.

Confirmarea reprezentanților. În baza informațiilor raportate de observatori constatăm că la nivelul BESV au fost confirmați cel puțin 145 de reprezentanți din partea a cinci concurenți electorali (Alexandr Stoianoglo (36), Vasile Tarlev (3), Ion Chicu (1), Renato Usatîi (55) și Irina Vlah (20)) și a unui participant la referendum (PR (30)). Cazuri de anulare a confirmării sau refuz din partea organului electoral de a confirma reprezentanți din partea deținătorilor acestui drept nu au fost constatate.

Recepționarea și asigurarea accesului la listele electorale. În conformitate cu art. 61, alin. (9) din Codul electoral și pct. 87 din Programul calendaristic al CEC, listele electorale urmau a fi transmise, prin intermediul APL, către BESV până la 28 septembrie 2024 inclusiv. În urma discuțiilor observatorilor Promo-LEX cu funcționarii electorali, constatăm următoarele:

- doar 218 BESV (14%) dintre cele 1.546 BESV (care la momentul vizitei observatorilor aveau recepționate listele electorale) au recepționat listele electorale în termen (28.09 inclusiv);
- 1.293 BESV (84%) au recepționat listele electorale în intervalul 29 – 30 septembrie;
- 35 BESV (2%) au recepționat listele electorale în intervalul 1 – 2 octombrie.

Atragem atenția că în conformitate cu pct. 88 din Programul calendaristic al CEC, începând cu 30 septembrie, listele urmau a fi puse la dispoziția publicului spre verificare. Potrivit informațiilor raportate de observatori cel puțin 951 BESV (61% din cele 1.546 care la momentul vizitei observatorilor aveau recepționate listele electorale) au recepționat listele în intervalul 30 septembrie – 2 octombrie 2024.

Potrivit art. 88, alin. (9) din Codul electoral, observatorii au acces la toate informațiile cu caracter electoral, inclusiv la listele electorale. Contrar prevederilor legale menționate, din totalul de 1.511 BESV care își aveau sediul deschis în timpul vizitelor efectuate în perioada 27 septembrie - 14 octombrie 2024, în 30 de cazuri observatorii nu au avut acces la listele electorale. Menționăm că în cel puțin 14 cazuri observatorii au avut acces la listele electorale în afara BESV, și anume în incinta APL unde se afla, la momentul vizitei, președintele BESV care avea listele la el.

În baza discuțiilor cu membrii birourilor, observatorii Promo-LEX au constatat următoarele deficiențe în listele electorale:

- prezența persoanelor decedate în liste (43 de cazuri);
- lipsa alegătorilor în listele de bază (10 cazuri);
- arondarea eronată a alegătorilor la secția de votare (41 de cazuri);
- arondarea eronată a alegătorilor într-o altă localitate (14 cazuri);
- erori de adresă (15 cazuri).

În urma identificării deficiențelor, 102 BESV au operat modificări în listele electorale. Atragem atenția că în majoritatea cazurilor unde pe listele electorale au fost identificate persoane decedate, potrivit funcționarilor electorali intervievați, radierea acestora nu este posibilă din cauza lipsei actelor confirmative, pe motiv că fie aceste persoane au decedat peste hotarele țării.

Dificultăți în activitatea birourilor electorale. În baza discuțiilor cu funcționarii electorali, MO Promo-LEX constată că cel puțin 47 BESV au întâlnit dificultăți la desfășurarea activității organului electoral, printre care:

- componența incompletă a organului electoral, neprezentarea membrilor la ședințe și/sau perturbarea activității organului electoral (BESV 8/39 Sadâc);

- lipsa spațiului și a condițiilor favorabile de muncă (curent, încălzire termică, starea degradantă a spațiului) pentru desfășurarea activității;
- asigurarea tehnico-materială întârziată sau precară, în special la început de activitate.

Obstrucționarea observării libere. MO Promo-LEX atrage atenția asupra a 53 de cazuri de obstrucționare a observării libere de către BESV²⁷, prin limitarea accesului la materialele cu caracter electoral²⁸. Principala cauză invocată de funcționari este lipsa spațiului de păstrare a materialelor electorale, fapt pentru care acestea se păstrează mereu la președintele organului electoral. Amintim funcționarilor electorali că, în exercitarea atribuțiilor, observatorii au dreptul să aibă acces la toate informațiile cu caracter electorale.

2.4. Activități de organizare a alegerilor pentru alegătorii din localitățile din stânga Nistrului

La date de 10 octombrie 2024 așa-numitul minister al afacerilor externe a de la Tiraspol a ieșit cu un comunicat de presă prin care anunța despre „regretul” că locuitorilor regiunii transnistrene, indiferent de cetățenia acestora, nu li s-a oferit posibilitatea de a se implica în procesul de organizare și desfășurare a referendumului care va viza și viitorul lor²⁹. Potrivit constatărilor Promo-LEX, este o primă reacție de acest gen din partea reprezentanților regimului de la Tiraspol, prin care s-ar dori participarea la procesele electorale din Republica Moldova.

Drept răspuns la acest demers, Biroul politici pentru reintegrare (BPR) a publicat un comunicat prin care s-a subliniat³⁰:

- deschiderea unor secții de vot în perimetrul necontrolat este contrară normelor legale;
- Tiraspolul creează în ultima perioadă impedimente suplimentare pentru accesul reprezentanților partidelor politice, dar și a jurnaliștilor sau oamenilor de cultură din dreapta Nistrului;
- nici chiar solicitarea BPR de a permite în ziua desfășurării referendumului accesul reprezentanților comisiilor electorale cu urna mobilă în raioanele de est nu a fost acceptată;
- implicit, comentariul reprezentantului politic de la Tiraspol poate fi interpretat doar ca o acțiune manipulativă, făcută, cel mai probabil, la comanda unor forțe externe.

Pe final, BPR solicită Tiraspolului să se abțină de la orice obstrucționare a alegerilor din 20 octombrie 2024, precum și de la orice tentativă de a se implica în procesul electoral. Suplimentar, delegația Republicii Moldova din Comisia Unificată de Control a făcut un apel către toți participanții la lucrările Comisiei și Comandamentul Militar Întrunit al Forțelor Mixte de Menținere a Păcii pentru a nu admite în Zona de Securitate situații de împiedicare a bunei desfășurări a scrutinului, inclusiv de blocare a libertății de circulație a cetățenilor sau funcționarilor electorali³¹.

Privind accesul alegătorilor din stânga Nistrului la alegerile din 20 octombrie 2024, autoritățile neconstituționale de la Tiraspol au menționat că nu vor crea impedimente³².

²⁷ 53 din totalul de 1.542 BESV deschise în momentul vizitei.

²⁸ Art. 88, alin. (9) Cod electoral: „ Observatorii au acces la informațiile cu caracter electoral, la listele electorale, la procesele-verbale întocmite de organele electorale, pot efectua filmări foto și video cu înștiințarea președintelui organului electoral, fără a pune în pericol secretul și securitatea votării și protecția datelor cu caracter personal”.

²⁹ [Comentariul](#) MID PMP (11.10.2024).

³⁰ [Comentariul](#) Biroului politici de reintegrare pe marginea ultimelor declarații ale Tiraspolului referitoare la referendumul republican constituțional din 20 octombrie.

³¹ [Delegația Republicii Moldova](#) a adus în atenția Comisiei Unificate de Control necesitatea asigurării ordinii publice și liberei circulații în ziua desfășurării alegerilor prezidențiale și a referendumului republican constituțional.

³² [Вадим Красносельский](#). В Приднестровье будут свободно пропускать людей с молдавским гражданством, которые поедут на избирательные участки в это воскресенье.

În contextul celor expuse mai sus, dar și reieșind din experiența de observare a alegerilor organizate pentru alegătorii din localitățile din stânga Nistrului, MO Promo-LEX subliniază:

- *alegătorilor din localitățile din stânga Nistrului trebuie să le fie asigurat dreptul de alege și de a fi ales, în condițiile respectării cadrului legal al Republicii Moldova, la secțiile de votare deschise pe teritoriul controlat constituțional;*
- *Promo-LEX îndeamnă alegătorii să se informeze despre programele electorale ale candidaților și cu privire la întrebarea de la referendum. Votul din 20 octombrie trebuie să fie conștient și informat;*
- *condamnăm orice tentative de corupere a alegătorilor și de organizare a transportării alegătorilor spre secțiile de votare în ziua alegerilor în scopul determinării acestora să își exercite drepturile electorale. Organele de drept trebuie să contracareze orice imixtiune de acest gen în desfășurarea unor alegeri libere și corecte.*

2.5. Activitatea administrației publice

În perioada vizată de raport, observatorii Promo-LEX au vizitat alte 655 de localități în care își au sediul autoritatea publică locală. În total, începând cu 30 septembrie au fost vizitate cel puțin 764 de localități, fiind constatate următoarele aspecte:

Adoptarea deciziei privind asigurarea spațiilor de afișaj. 750 de primării (98% din cele 764 vizitate) au adoptat decizia privind asigurarea spațiilor de afișaj. Dintre acestea, doar 552 de decizii (74%) au fost afișate la sediul APL. În același timp, doar în 628 UAT (82% din cele 764 vizitate) au fost amenajate locuri curate pentru afișaj.

Adoptarea deciziei privind oferirea spațiilor destinate întâlnirilor cu alegătorii. Din cele 764 localități vizitate, 734 de primării (96%) au adoptat decizii cu privire la oferirea spațiilor destinate întâlnirilor cu alegătorii. Dintre acestea, doar 531 de decizii (72%) sunt afișate la sediul APL. Din 734 APL care au adoptat decizii, 569 (78%) oferă spațiul destinat întâlnirilor cu alegătorii gratis iar 165 APL (22%) au stabilit taxe de la 1,33 lei la 5.000 de lei per oră și, respectiv, 1.000 de lei și 3.000 de lei per întâlnire. Printre spațiile oferite menționăm: case de cultură, săli de festivități, instituții de învățământ, parcuri și piețe, stadioane, biblioteci, săli de ședințe ale primăriilor.

Cu referire la utilizarea spațiilor de către concurenții electorali și participanții la referendum, observatorii au raportat cel puțin 80 de cazuri de utilizare a spațiilor pentru întâlnirile cu cetățenii. Spațiile au fost utilizate de către opt concurenți și trei participanți la referendum. În 20 de cazuri acestea au fost utilizate contra plată, iar în 60 de cazuri – gratuit. În cazul concurenților electorali, potrivit informațiilor prezentate de către observatori, cele mai multe întâlniri le-a avut Maia Sandu (16), urmată de Alexandr Stoianoglo (14) și Irina Vlah (9)³³. În cazul participanților la referendum, potrivit informațiilor prezentate de către observatori, cele mai multe întâlniri au fost desfășurate de către PAS (21), urmat de PR (3) și PCRM (1).

La același subiect menționăm că MO Promo-LEX a constatat două cazuri de refuz din partea administrației publice locale de a autoriza întâlnirile CI Victoria Furtună cu alegătorii, din cauza nerespectării procedurii de notificare (cu cel puțin 5 zile până la data desfășurării întrunirii). Potrivit informațiilor accesibile în spațiul public³⁴ și cele raportate de către observatorii Promo-LEX, ambele scrisori de notificare ale CI au fost remise în adresa APL cu 1-2 zile înainte de întrunirea preconizată. Totuși, spațiul unde urma a fi desfășurate întâlnirile cu alegătorii erau spații deschise publicului (Ungheni – piața; Căușeni – toate spațiile destinate conform dispoziției

³³ Renato Usații – 6, Vasile Tarlev – 5, Ion Chicu – 3, Natalia Morari și Victoria Furtună – câte 1 fiecare.

³⁴ [Dispoziția](#) primăriei orașului Căușeni.

APL sunt deschise publicului (piață, scuar, parc)). Precizăm că, totuși, întâlnirea CI Victoria Furtună cu alegătorii preconizată pentru 5.10.2024 la Căușeni, a avut loc în Piața Voluntarilor.

Considerăm că în temeiul art. 4 din Legea nr. 26 din 2008 privind întrunirile, APL trebuie să asigure garantarea dreptului la întrunire tuturor solicitanților (concurenți și participanți la referendum), precum și respectarea echilibrului dintre necesitatea restricției, pe motiv de nerespectare a termenului de preaviz, și exercitarea dreptului la întrunire, în special în contextul desfășurării campaniei electorale.

Corespunzător, MO Promo-LEX atrage atenția autorităților publice locale privind obligația acestora de a stabili localurile pentru desfășurarea întâlnirilor cu alegătorii, de a anunța subiecții interesați despre localurile stabilite, și de a asigura posibilitatea desfășurării întâlnirilor cu alegătorii în termene și condiții egale³⁵.

Atribuțiile APL în desemnarea membrilor în organul electoral. În urma analizei hotărârilor CECE privind confirmarea nominală a 1.988 de BESV, constatăm că, în cazul a 45 de birouri electorale consiliul local nu a desemnat niciun membru, iar pentru 53 BESV numărul membrilor desemnați a fost mai mic decât 3. Carențele respective derivă, probabil, din lipsa resurselor umane la nivel local, precum și din lipsa persoanelor care au dorința, vocația și pregătirea de a deveni funcționari electorali. De asemenea, menționăm că în 527 de BESV, consiliul local a făcut uz de dreptul de a completa componența biroului electoral în condițiile art. 38, alin. (11) din Codul electoral³⁶.

2.6. Desfășurarea votului prin corespondență

Potrivit cadrului legal votarea prin corespondență s-a încheiat în ziua de joi înainte de ziua alegerilor, 17 octombrie 2024, la ora 18.00, ora locală a țării-gazdă. Amintim că au fost constituite trei secții de votare pentru organizarea și desfășurarea votului prin corespondență a cetățenilor Republicii Moldova aflați pe teritoriul Statelor Unite ale Americii, Canadei, precum și a Regatului Norvegiei, Regatului Suediei, Republicii Finlanda și Republicii Islanda (sediul la Stockholm, Suedia).

MO Promo-LEX a observat activitatea BESV în ziua de încheiere a votării în două secții din trei: SV 38/234-VpC, or. Stockholm și SV 38/232-VpC, or. Washington DC.

Potrivit observatorilor, BESV a activat, în general, regulamentar. Membrii BESV au fost cooperanți, prestația acestora fiind evaluată de către observatori ca fiind una bună. În cazul BESV nr. 232 votarea s-a încheiat cu circa jumate de oră după ora 18:00 pentru ca să fie aduse toate plicurile de la oficiul poștal. De asemenea, în ambele cazuri orarul de activitate a BESV nu era afișat la intrare în secție.

Privind rezultatele din ziua încheierii votării, atragem atenția la următoarele date statistice:

Tabel nr.3

Secțiile de votare	Total alegători incluși în listele electorale	Total plicuri pentru votul prin corespondență au fost recepționate
Statele Unite ale Americii, SV nr. 38/232-VpC	988 alegători	705 plicuri (71%), 672 alegători (68%).
Regatul Suediei, SV nr. 38/234-VpC	313 alegători	201 plicuri / alegători (64%)

³⁵ Art. 70, alin. (10) și (11) din Codul electoral.

³⁶ În cazul în care partidele politice nu prezintă candidaturile lor în componența biroului electoral al secției de votare cel târziu cu 5 zile înainte de expirarea termenului de constituire a biroului, numărul necesar de membri se completează de către consiliul local.

Pentru cazul SUA, conform informației recepționate de observator de la președinta BESV, deși plicuri recepționate sunt 705, acestea au fost expediate de 672 alegători. Unii alegători au transmis câte 2 plicuri, probabil pentru ambele tururi ale alegerilor.

III. CONTESTAȚII ȘI LITIGII ELECTORALE

3.1. Contestații depuse la CEC

În perioada de observare în adresa CEC au fost depuse 15 contestații. Obiectul invocat în acestea au vizat împiedicarea desfășurării activității politice de către organele de drept (3 cazuri), utilizarea ilicită a resurselor administrative (2 cazuri), încălcări ce țin de agitație și publicitatea electorală (4 cazuri), constituirea secțiilor de votare în Federația Rusă (1 caz), finanțarea ilegală a concurenților electorali (1 caz), implicarea minorilor în campania electorală (1 caz) și altele (3 cazuri). Toate aceste contestații au vizat alegerile prezidențiale. În raport cu referendumul constituțional a fost depusă doar o singură contestație ce vizează regulile de publicitate electorală.

Cele mai multe contestații au fost depuse de deputatul Vasile Bolea (4 contestații), iar subiectul împotriva cărui cel mai des s-au depus contestații a fost Maia Sandu (3 contestații).

Din informația prezentă pe pagina web a CEC am constatat că termenul de examinare a contestațiilor în mare parte a fost respectat de către CEC, unicul caz de depășire a acestui termen (cu 2 zile) este analizat mai jos. Cu regret însă, în raport cu unele contestații depuse în adresa CEC, soluțiile nu au putut fi identificate pe pagina web a autorității electorale centrale.

Atragem atenția că în cazul contestației depuse de către Ion Chicu³⁷, privind utilizarea resurselor administrative de către Maia Sandu, CEC a examinat-o la 09.10.2024, însă nu a soluționat-o. Aceasta din motiv că proiectul de hotărâre de admitere parțială a contestației nu a întrunit numărul necesar de voturi. Același lucru s-a întâmplat și la ședința CEC din 11.10.2024, când a fost propus un proiect de respingere. Prin urmare, CEC a emis un răspuns³⁸, în care a adus la cunoștință autorului contestației circumstanțele sus-indicate, totodată menționând că „nici Codul electoral, nici Regulamentul de activitate a CEC nu prevede o procedură specifică pentru cazurile în care proiectul de hotărâre nu întrunește numărul necesar de voturi pentru a fi adoptat”.

În acest context, atragem atenția că potrivit Regulamentului CEC privind procedura de examinare a contestațiilor în perioada electorală³⁹, după examinarea contestației, organul electoral adoptă una dintre soluțiile prevăzute de Codul electoral⁴⁰, și anume: a) să declare inadmisibilă contestația; b) să admită integral sau parțial contestația; c) să respingă contestația ca fiind neîntemeiată; d) să constate încălcările prevederilor cadrului normativ electoral și/sau să oblige părțile să înlăture încălcările stabilite; e) să aplice sau să solicite aplicarea sancțiunilor pentru încălcările constatate. Prin urmare, contestația depusă de Ion Chicu de fapt nu a fost soluționată, contrar actelor normative adoptate de Comisie și normelor legale din Codul administrativ⁴¹, care stabilesc că, în cazul depunerii cererii, autoritatea publică este obligată să inițieze o procedură administrativă, ce se finalizează cu emiterea unui act administrativ individual.

Neclară este și poziția CEC în partea ce ține de numărarea voturilor la adoptarea hotărârilor, în proces nefiind apreciate ca voturi împotriva, voturile membrilor CEC care s-au abținut. Mai mult, nu este clară situația în care unii membri CEC aleg să nu voteze, fapt ce este inadmisibil și contravine pct. 136 din Regulamentul de activitate a CEC⁴². Nu este clară nici poziția unor membri a CEC, care au decis să nu susțină niciunul din proiectele de hotărâre, acestea fiind opuse ca soluție.

³⁷ [Contestația](#) nr. 10Apr/6 din 04.10.2024 depusă de către Ion Chicu vs Maia Sandu

³⁸ [Răspunsul](#) CEC nr. CEC-8/6226 din 11.10.2024

³⁹ [Regulamentul](#) CEC privind procedura de examinare a contestațiilor în perioada electorală, aprobat prin Hotărârea CEC nr. 1128 din 18.07.2023

⁴⁰ Art. 101 alin (2) și (3) din [Codul](#) electoral

⁴¹ Art. 69 și art. 78 din [Codul](#) administrativ

⁴² [Regulamentul](#) de activitate al Comisie Electorale Centrale, aprobat prin hotărârea CEC nr. 1098 din 06.07.2023

3.2. Contestații depuse la CECE

În perioada de observare au fost depuse 10 contestații în adresa CECE. Astfel, obiectul acestor contestații a vizat în mare parte modul de constituire a secțiilor de votare (7 cazuri), excluderea membrilor BESV (1 caz), agitația electorală efectuată de reprezentantul cultului religios (1 caz), publicitatea electorală (1 caz).

În perioada de observare, toate contestațiile au fost examinate de CECE în termenul prevăzut de lege, acesta variind între 1-4 zile. Cele mai multe contestații au fost depuse de către consilieri locali, iar subiectul împotriva căruia cel mai des au fost depuse contestațiile au fost organele electorale. Din informația de care dispunem, soluțiile pe aceste cazuri au fost de respingere a contestației (1 caz), expediere conform competenței (1 caz), declararea contestației ca inadmisibilă (4 cazuri).

3.3. Acțiuni înaintate în instanțele de judecată

În acest interval de observare instanțele de judecată au examinat 12 litigii electorale. Obiectul acestor litigii a vizat finanțarea grupurilor de inițiativă (3 litigii), implicarea minorilor în campania electorală (2 litigii), încălcarea normelor cu privire la difuzarea publicității politice (2 litigii), finanțarea concurenților electorali (1 litigiu), utilizarea resurselor administrative (1 litigiu), refuzul de înregistrare în calitate de candidat la prezidențiale (1 litigiu), desemnarea membrilor BESV (1 litigiu) și refuzul difuzării mesajului concurentului electoral (1 litigiu).

Instanțele de judecată au reușit să examineze în termen legal litigiile electorale, acesta variind între 1-6 zile⁴³.

Instanțele de judecată au emis soluții de admitere a acțiunilor/recursurilor în trei litigii⁴⁴, în alte trei litigii instanțele de judecată au respins acțiunile/ recursurile înaintate⁴⁵, în alte cinci litigii instanțele au declarat acțiunile/recursurile inadmisibile⁴⁶, iar într-un litigiu au dispus încetarea procesului în legătură cu renunțarea la acțiune⁴⁷.

În prezent, pe rolul instanțelor de judecată sunt trei litigii încă neexamineate, două dintre care se află la CAC⁴⁸, iar altul la CSJ⁴⁹. Amintim în acest context că, toate contestațiile urmează a fi examinate de autoritățile competente până la ziua votării⁵⁰.

Vom scoate în evidență un litigiu⁵¹, deoarece acesta este primul aferent scrutinelor din 20.10.2024, în care Curtea Supremă de Justiție (CSJ) a admis recursul unei părți și a casat hotărârea Curții de Apel Chișinău (CAC). Cauza vizează o contestație depusă de PDCM pe faptul implicării minorilor în campania electorală de către Maia Sandu. În această cauză CEC a hotărât să expedieze în adresa Poliției, conform competenței, contestația PDCM, fapt cu ce ultimul nu a fost de acord și a depus o acțiune în adresa CAC.

Astfel, instanța supremă a menționat că „din hotărârea Curții de Apel Chișinău rezultă doar o preluare a textelor de lege și a motivării aduse de către Comisia Electorală Centrală în adresarea sa către Inspectoratul General al Poliției, însă lipsește desăvârșit analiza elementelor prin prisma

⁴³ Un caz a fost examinat de CSJ în 6 zile, însă obiectul de examinare a acestuia a fost finanțarea concurenților electorali, iar conform art. 100 alin. (3) din Codul electoral, examinarea contestațiilor privind finanțarea partidelor politice nu se supune termenelor de prescripție prevăzute de prezentul capitol.

⁴⁴ [Decizia](#) CSJ din 09.10.2024; [Hotărârea](#) CAC din 15.10.2024; [Hotărârea](#) CAC din 15.10.2024

⁴⁵ [Hotărârea](#) CAC din 08.10.2024; [Hotărârea](#) CAC din 10.10.2024; [Hotărârea](#) Judecătoria Cahul din 04.10.2024;

⁴⁶ [Încheierea](#) CSJ din 09.10.2024; [Încheierea](#) CSJ din 09.10.2024; [Încheierea](#) CSJ din 14.10.2024; [Încheierea](#) CAC din 04.10.2024; Decizia CSJ din 11.10.2024

⁴⁷ [Încheierea](#) CAC din 07.10.2024

⁴⁸ Dosar nr. [3-137/24](#) și Dosar nr. [3-136/24](#);

⁴⁹ Dosar nr. [3ra-1207/22](#)

⁵⁰ Art. 100 alin. (2) din [Codul](#) electoral

⁵¹ [Încheierea](#) CSJ din 09.10.2024 în cauza PDCM vs CEC, terț Maia Sandu

și greutatea faptelor prescrise de normele de drept care reglementează atribuțiile Comisiei Electorale Centrale în vederea supravegherii executării prevederilor Codului electoral și ale altor acte normative care conțin dispoziții referitoare la desfășurarea alegerilor”.

Fără de a da o apreciere constatărilor CSJ, vom accentua că din analiza tuturor litigiilor electorale examinate de către CAC în perioada aferentă scrutinului din 20.10.2024, constatările CSJ ar putea fi aplicabile pentru mai multe cazuri examinate, deseori CAC limitându-se doar la preluarea argumentelor CEC.

3.4. Activitatea organelor de drept

În perioada 5-6 octombrie INSP a comunicat⁵² despre ridicarea a 36200 euro și 13 cutii cu pliante electorale cu atributele blocului politic „Victorie”.

La 7 octombrie CNA a informat⁵³ despre reținerea unei persoane și desfășurarea la Orhei a perchezițiilor într-un dosar de finanțare ilegală a unei formațiuni politice din partea unui grup organizat, iar de la fața locului a fost ridicat circa 1 milion de lei. În aceeași zi CNA a comunicat⁵⁴ că a încheiat peste 100 de procese-verbale cu privire la coruperea electorală pasivă.

La 9 octombrie Poliția a publicat un comunicat⁵⁵, în care a anunțat despre pornirea unei cauze penale pe faptul coruperii electorale. Astfel, potrivit comunicatului, aproximativ 17242 de rulade cu termen de valabilitate expirat erau plasate în peste 15 mii de cadouri electorale, într-un depozit din Durlăști și urmau să fie însoțite de o felicitare tipărită. Din imaginile prezentate de către Poliție se observă atributele blocului politic „Victorie”.

Tot la 9 octombrie CNA a informat⁵⁶ despre ridicarea a 36000 euro în cadrul unui dosar de finanțare ilegală a unei formațiuni politice din partea unui grup organizat.

La 10 octombrie Poliția a anunțat⁵⁷ despre desfășurarea perchezițiilor pe tot teritoriul țării în cadrul unei cauze penale ce vizează racolarea tinerilor, pentru organizarea unor destabilizări în capitală, cu scop de influențare a alegerilor și referendumului din 20 octombrie curent.

În perioada 8-10 octombrie 2024, ofițerii Inspectoratului Național de Investigații, în comun cu Procuratura Anticorupție, au efectuat 115 percheziții la liderii raionali⁵⁸, președinți de sector și activiști în cadrul unei cauze penale privind finanțarea ilegală a partidelor politice, a grupurilor de inițiativă, a concurenților electorali, spălarea de bani, coruperea electorală și crearea unei organizații criminale. Totodată, au fost reținuți 3 lideri teritoriali pe un termen de 72 ore, ulterior în privința unora dintre aceștia persoane a fost aplicat arestul preventiv pentru 30 de zile.

La 17 octombrie 2024 SIS, IGP și PCCOCS au comunicat⁵⁹ că din iunie 2024 au documentat acțiunile unui grup infracțional constituit din circa 300 persoane, care planificau acțiuni de dezordine în masă în preajma alegerilor prezidențiale și referendumului constituțional. Organele de drept au anunțat că aceste persoane erau instruite în Federația Rusă. Astfel, au efectuat percheziții, în cadrul cărora au fost ridicate mijloace bănești în sumă de 1,6 milioane lei, arme și materiale electorale, care reieșind din secvențele video prezentate la conferința de presă conțin atributele partidului „Renaștere” și a blocului politic „Victorie”. Totodată, au fost reținute patru

⁵² [Comunicat](#) de presă al Poliției din 07.10.2024

⁵³ [Comunicat](#) de presă CNA din 07.10.2024

⁵⁴ [Comunicat](#) CNA din 07.10.2024

⁵⁵ [Comunicat](#) de presă al Poliției din 09.10.2024

⁵⁶ [Comunicat](#) CNA din 09.10.2024

⁵⁷ [Comunicat](#) de presă al Poliției din 10.10.2024

⁵⁸ [Comunicat](#) de presă al Poliției din 10.10.2024

⁵⁹ [Conferință de presă](#) din 17.10.2024, organizată de IGP, SIS și PCCOCS

persoane, în privința căror a fost aplicată măsura preventivă sub formă de arestare preventivă pe un termen de 30 zile.

MO Promo-LEX constată că multitudinea de cauze penale și contravenționale ce vizează procesele electorale, pornite de organele de drept în această perioadă electorală, dar și investigații desfășurate de jurnaliști denotă existența multiplelor tentative de influențare a rezultatelor alegerilor. În acest sens, apreciem efortul organelor de drept în vederea prevenirii și contracarării acțiunilor ilicite, documentării faptelor ilegale și sancționării eficiente a persoanelor vinovate.

În același timp, atragem atenția asupra faptului că fiind comunicate în ajunul alegerilor, aceste acțiuni ar putea avea impact atât asupra participării alegătorilor la vot dar și asupra încrederii acestora în corectitudinea și legalitatea procesului electoral.

IV. PRESTAȚIA COMPETITORILOR ELECTORALI

4.1. Activitatea concurenților electorali și a participanților la referendum

În perioada monitorizată, potrivit observatorilor Promo-LEX, activitățile de agitație electorală au luat amploare, fiind raportate cel puțin 1.799 de activități de promovare a candidaților la funcția de președinte și a referendumului constituțional (a se vedea tabelul nr. 4).

Cele mai multe activități observate – 615 (34%) - au fost desfășurate de PAS și Maia Sandu (PAS). În cazul acestora, majoritatea evenimentelor de promovare electorală au avut un caracter mixt, fiind promovată atât Maia Sandu (PAS), cât și referendumul constituțional. Urmează Alexandr Stoianoglo (PSRM) – cu cel puțin 329 activități de promovare și, respectiv, Renato Usatîi – cu cel puțin 223 de activități.

Tabelul nr. 4 – Activitățile de campanie/informare desfășurate

Scrutin electoral promovat/competitor	Distribuirea materialelor informative	Întâlniri cu alegătorii	Dezbateri electorale	Altele	Proteste/flashmob-uri	TOTAL
Evenimente desfășurate de competitorii electorali						
Mixt	348	153		6		507
PAS	348	153		6		565
Prezidențiale	949	160	14	12	1	1.136
Alexandr Stoianoglo (PSRM)	293	28	1	6	1	329
Renato Usatîi (PN)	206	16	1			223
Vasile Tarlev (PPVM)	180	10	3			193
Ion Chicu (PDCM)	88	26		1		115
Irina Vlah (CI)	78	26	1			105
Tudor Ulianovschi (CI)	31	8	1			40
Octavian Țicu (BE Împreună)	28	4	3	2		37
Maia Sandu (PAS)	27	6				33
Victoria Furtună (CI)	1	26				27
Natalia Morari (CI)	11	6		1		18
Andrei Năstase (CI)	6	4	4	2		16
Referendum	82	20	29	6	7	144
PR/BP Victorie	45	15	3	3	7	73
PAS	10	4	2	1		17
PCRM	15	1				16
MAN	12		2			14
PSDE			2	2		4
ALDE			3			3
PVE			3			3
PPDA			2			2
AUR			2			2
PPN			2			2
BE Împreună			2			2
CUB			2			2
MRM			2			2
PPVP			1			1
ACASĂ			1			1
Evenimente desfășurate de alți subiecți interesați						
Referendum	1	3		4	4	12
Cetățeni pentru Europa/ În rând cu lumea și alți subiecți	1	3		4	4	12
TOTAL	1.380	336	43	28	12	1.799

Cele mai utilizate forme de agitație electorală au fost distribuirea materialelor electorale de informare (ziare, flyere, afișe) – care au constituit 77% din activități, întâlnirile cu alegătorii – 19%, și dezbaterile electorale – 2%.

În funcție de locația în care au avut loc activitățile, cele mai multe – 15% - au fost în mun. Chișinău, urmat de Bălți – 12% și Dondușeni - 6%.

În cazul activităților desfășurate pentru promovarea candidatului Vasile Tarlev (PPVM), în cel puțin 3 cazuri de distribuire a materialelor electorale de agitație acestuia a fost observată distribuția concomitentă de către aceștia a flyerelor tipărite de PCRM cu opțiunea NU la referendum. Amintim că MO Promo-LEX și-a expus opinia în Raportul nr. 3⁶⁰, potrivit căreia în contextul comasării scrutinului, subiecții neînregistrați în cadrul scrutinului pot efectua activități

⁶⁰ [Raportul nr. 3](#) MO Promo-LEX de observare a alegerilor prezidențiale și referendum republican constituțional din 20 octombrie 2024, pg. 9-10

de campanie sau promovare electorală doar în măsura în care aceasta nu implică cheltuieli financiare.

Astfel, la 4 octombrie 2024, în or. Ocnița, la un cort instalat pentru promovarea lui Vasile Tarlev (PPVM), a fost observată distribuția inclusiv a flyerelor cu promovarea opțiunii NU la referendum, indicate a fi tipărite de PCR. Situația respectivă s-a repetat și în zilele ce au urmat.

La 9 octombrie 2024, în s. Maximovca, Anenii Noi, și în s. Mihalășeni, Ocnița, agitatorii au distribuit materiale de promovare a candidatului Vasile Tarlev (PPVM) concomitent cu flyer-e cu promovarea opțiunii NU la referendum, indicate a fi tipărite de PCR.

În cazul activităților desfășurate de PR/BP Victorie, atragem atenția că în calitate de participant la referendum este înregistrat doar PR. Totuși, în contextul evenimentelor electorale observate, s-a constatat că organizatorii sunt din cadrul tuturor partidelor constituente ale BP Victorie, iar semnele de vizibilitate folosite sunt, în majoritatea cazurilor, ale BP Victorie (genți și tricouri cu inscripția Victorie, panouri LED cu inscripția Victorie etc.). Prin urmare, constatăm că promovarea electorală a referendumului (opțiunea NU) continuă a fi efectuată, de facto, de același bloc a cărui înregistrare a fost refuzată de CEC⁶¹. La fel, în spațiul public a apărut și informația despre susținerea de către acest bloc a unor candidați în alegerile prezidențiale, printre ei fiind CI Victoria Furtună⁶² și Vasile Tarlev⁶³ (PPVM). Amintim că BP Victorie este o formațiune politică fără statut juridic, constituită la 21 aprilie 2024 în or. Moscova, Federația Rusă, din care fac parte 4 partide politice înregistrate în Republica Moldova (PR, ȘANSĂ, FASM și PPV), afiliate lui Ilan Șor.

Cu referire la implicarea altor actori în activități de promovare a referendumului, reiterăm că potrivit cadrului legal, calitatea de participant la referendum o au doar partidele politice și blocurile electorale. Cu toate acestea, în perioada monitorizată au fost observați mai mulți subiecți interesați care au făcut campanii de promovare a UE (diverse evenimente sau distribuția publicității plătite).

Astfel, au fost observate activități realizate de AO „Ca lumea” – cunoscută în spațiul public drept campania „În Rând cu Lumea” (Nata Albot și Andrei Bolocan), care au desfășurat trei evenimente de anvergură sub forma concertelor, combinate cu festivaluri, pentru diaspora moldovenească din Germania, Franța și Marea Britanie (mai devreme a fost și în Italia, iar pe 17 octombrie – și în România). Potrivit informațiilor publicate de organizatori, evenimentele respective sunt desfășurate în baza unui grant finanțat de Moldova-Ukraine Enterprise Fund⁶⁴. Scopul declarat al acestor evenimente este informarea despre referendumul constituțional și combaterea falsurilor la acest subiect.

Neavând statutul de participanți la referendum, astfel de subiecți nu cad sub incidența regulilor de finanțare a campaniei electorale, însă implicarea acestora în perioada de campanie poate afecta condițiile egale care trebui asigurate competitorilor electorali înregistrați corespunzător. În același timp, amintim că legislația electorală interzice competitorilor electorali să organizeze concerte, concursuri, alte evenimente sau demonstrații cu implicarea interpreților, a personalului de creație și/sau artistic atât din țară, cât și de peste hotare⁶⁵.

În această ordine de idei, reiterăm recomandarea Promo-LEX privind reglementarea înregistrării în calitate de participanți la referendum și a altor subiecți, decât partidele politice și blocurile electorale⁶⁶, precum și reglementarea finanțării politice și electorale de părțile terțe⁶⁷.

⁶¹ [Hotărârea](#) CEC nr. 2687 cu privire la cererea de înregistrare a Blocului electoral „VICTORIE - ПОБЕДА” pentru participare la referendumul republican constituțional și alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova din 20 octombrie 2024.

⁶² [Știre](#) din 3 octombrie 2024; [Investigație](#) Ziarul de Gardă, publicată la 11 octombrie 2024.

⁶³ [Știre](#) Cu sens din 17.10.2024.

⁶⁴ [Postarea](#) Natei Albot referitor la evenimentele organizate pentru diaspora.

⁶⁵ Art. 70, alin. (13) [Cod electoral](#).

⁶⁶ [Raport](#) nr. 3 al misiunii Promo-LEX de Observare a alegerilor prezidențiale și a referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024.

⁶⁷ [Documentul](#) de politici al Promo-LEX privind finanțarea politică și electorală de către „părți terțe”.

4.2. Publicitatea electorală

În perioada monitorizată, observatorii Promo-LEX au observat cel puțin 5.073 de situații în care a fost utilizată publicitatea electorală în vederea promovării candidaților la funcția de președinte și a referendumului constituțional (a se vedea tabelul nr. 5). Cele mai utilizate forme au fost materialele informative printate (pliante, flyere) – 30%, urmate de publicitatea sponsorizată pe rețelele de socializare – 24%, și materialele de vizibilitate (veste, genți, chipiuri etc.) – 15%.

Tabelul nr. 5. Cazuri de utilizare a publicității electorale

Formele de publicitate/ scrutin electoral	Ziare, pliante, flyere etc.	Postări sponsorizate	Veste, genți, chipiuri etc.	Google Ads	Panouri stradale, corturi	Spoturi video	Presa scrisa	TOTAL
Publicitatea utilizată de competitorii electorali								
Mixt	397	202	298		142	17	1	1.057
PAS	397	202	298		142	17	1	1.057
Prezidențiale	1.019	437	466	748	558	62	5	3.295
Renato Usatii (PN)	213	106	182	280	132	29	3	945
Alexandr Stoianoglo (PSRM)	306		177	200	137	6		826
Maia Sandu (PAS)	32	152	15	140	21	4	1	365
Vasile Tarlev (PPVM)	184	38	31		92			345
Irina Vlah (CI)	86		41	90	75	4		296
Ion Chicu (PDCM)	110	61	8		38	1		218
Tudor Ulianoschi (CI)	34	36	1		25			96
Victoria Furtună (CI)	4	12		15	34	10		75
Natalia Morari (CI)	12		6	23		7		48
Andrei Năstase (CI)	8	25	5		2		1	41
Octavian Țicu (BE Împreună)	30	7			2	1		40
Referendum	88	64	5	16	16	14	0	203
PR/BP Victorie	47	64	1		1	5		118
PAS	15		2	16	15	9		57
PCRM	14							14
MAN	12		2					14
Publicitatea utilizată de alți subiecți interesați								
Referendum/alegeri	1	490	3		13	0	0	518
Cetățeni pentru Europa	1	434	2		13			450
Vocea Moldovenilor		39						39
Veaceslav Platon		17		11				28
Un grup de cetățeni			1					1
TOTAL	1.505	1.193	772	764	729	93	6	5.073

Cele mai multe cazuri de utilizare a publicității au fost în cazul PAS și Maia Sandu (PAS) – 29%, urmat de Renato Usatii (PN) – 19% și Alexandr Stoianoglo (PSRM) – 16%. De asemenea, MO Promo-LEX a constatat că, în cazul lui Ion Chicu (PDCM) și Octavian Țicu (BE Împreună) au fost utilizate materialele electorale de informare care au fost printate în perioada activității GI.

Regulile de utilizare și distribuire a publicității electorale sunt prevăzute în Regulamentul CEC privind modul de furnizare, distribuire și difuzare a publicității politice, electorale și a mesajelor de interes public⁶⁸ (în continuare Regulament). Astfel, conform pct. 15 din același regulament, **în perioada campaniei electorale este interzisă utilizarea materialelor de publicitate politică în calitate de materiale de agitație electorală**. Contrar celor expuse însă, în perioada monitorizată, în cazul a 2 competitori electorali a fost raportată încălcarea acestei prevederi, după cum urmează:

- PAS - în cel puțin 19 cazuri a fost observată plasată publicitatea politică concomitent cu publicitatea electorală (flyere tipărite în iulie, bannere din iunie 2024 etc.);
- PR/BP Victorie, în cel puțin 3 cazuri, a distribuit flyere/afișe anti-UE tipărite înainte de începerea perioadei electorale.

Potrivit pct. 19 și 97 din Regulament, **fiecare material tipărit/imprimat trebuie să conțină următoarele informații**: denumirea lizibilă, ușor de deslușit și inteligibilă a furnizorului care l-a comandat și numele/denumirea subiectului publicității; genericul „Publicitate politică”, „Publicitate electorală”; datele de identificare ale entității economice specializate care a prestat

⁶⁸ [Regulamentul](#) CEC privind modul de furnizare, distribuire și difuzare a publicității politice, electorale și a mesajelor de interes public, aprobat prin Hotărârea CEC nr. 1155 din 4 august 2023.

serviciul tipografic și, după caz, ale persoanei care a realizat designul și/sau macheta materialului tipărit; tirajul executat, numărul comenzii și numărul facturii de plată. Contrar celor expuse însă, în cazul a cinci competitori electorali a fost observată utilizarea publicității electorale cu abateri de la prevederile menționate:

- PCRМ, în cazul căruia au fost observată distribuția invitațiilor la o întrunire electorală, fără date tipografice;
- Renato Usatîi (PN), în cazul căruia bannerele stradale nu conțin datele privind tirajul executat;
- Tudor Ulianovschi (CI), au fost observate 2 bannere stradale fără datele privind tirajul executat;
- Vasile Tarlev (CI), au fost observate un billboard, 2 panouri, și bannerele de la corturile stradale care nu conțin datele privind tirajul executat;
- PR/BP Victorie a distribuit cel puțin trei tipuri de flyere/afișe anti-UE fără date tipografice (pe întreg teritoriul țării).

Potrivit pct. 76 al aceluiași act normativ, ***este interzisă amplasarea publicității electorale*** pe pavilioanele stațiilor de transport public, pe arbori și/sau prin vătămarea/distrușgerea de arbori, pe piloni, în cimitire, lăcașuri de cult, scuaruri, parcuri, grădini publice, pe troițe, partea exterioară a geamurilor și balcoanelor blocurilor de locuit, gardurilor gospodăriilor private, precum și pe elementele de împrejmuire a acestora etc. Amplasarea afișajului publicitar în afara locurilor stabilite constituie contravenție și se sancționează conform Codului contravențional.

Contrar celor expuse, au fost observate cel puțin 95 de cazuri de plasare/distribuție a publicității electorale în locuri neautorizate. Dintre acestea, în 40 de cazuri (42%) a fost vizat PR/BP Victorie, 32 de cazuri (34%) – PAS și Maia Sandu (PAS), 6 cazuri – Renato Usatîi (PN), 5 cazuri – Ion Chicu (PDCM), 4 cazuri - Vasile Tarlev (CI), câte 3 cazuri – Alexandr Stoianoglo (PSRM) și PCRМ, câte un caz – Irina Vlah (CI) și Natalia Morari (CI).

4.3. Utilizarea abuzivă a resurselor administrative

Totodată, reiterăm că potrivit Comisiei de la Veneția, resursele administrative sunt resursele umane, financiare, materiale, în natura și alte resurse imateriale de care se bucură atât deținătorul unei funcții de demnitate publică, cât și funcționarii publici în alegeri, derivând din controlul acestora asupra personalului, finanțelor și alocațiilor din sectorul public, accesul la facilitățile publice, precum și resursele de care se bucură sub formă de prestigiu sau prezență publică ce decurg din poziția lor de aleși sau funcționari publici și care se pot transforma în susținere politică sau alte forme de sprijin⁶⁹.

În scopul asigurării egalității șanselor competitorilor electorali, precum și a libertății alegătorilor de a-și forma o opinie, potrivit Comisiei de la Veneția⁷⁰, este necesară asigurarea neutralității funcției publice prin interzicerea funcționarilor publici de a desfășura activități de campanie în calitatea lor oficială, fie că sunt ei înșiși candidați, fie că sprijină candidații. De asemenea, este important să se mențină o separare clară între stat și partidele politice; în special, partidele politice nu ar trebui să fuzioneze cu statul⁷¹.

În scopul asigurării neutralității funcției publice în timpul proceselor electorale și, în consecință, pentru a evita orice risc de conflict de interese, cadrul legal ar trebui să prevadă o separare clară

⁶⁹ [Report](#) on the misuse of administrative resources during electoral processes.

⁷⁰ [Joint](#) Guidelines for preventing and responding to the misuse of administrative resources during electoral processes, adopted by the Council for Democratic Elections at its 54th meeting, Venice, 10 March 2016 and by the Venice Commission at its 106th plenary session, Venice, 11-12 March 2016.

⁷¹ [Documentul](#) reuniunii de la Copenhaga a Conferinței pentru dimensiunea umană a CSCE (OSCE) din 29.06.1990, pct. 5.4.

între exercitarea funcțiilor publice sensibile din punct de vedere politic, în special a funcțiilor de conducere, și competitori. În acest sens, în legislație ar trebui incluse prevederi adecvate și proporționale care să conțină instrucțiuni clare cu privire la modul și momentul în care o persoană în funcție publică poate desfășura activități de agitație electorală personal, fie ar fi necesară suspendarea din funcție sau chiar demisionarea din funcția publică⁷².

În continuare, în contextul evenimentelor observate cu participarea președintelui în exercițiu reamintim că Promo-LEX a recomandat⁷³ abținerea de la participarea la evenimentele publice oficiale care pot fi percepute drept activități de campanie electorală, urmând a fi asigurată egalitatea de șanse pentru toți concurenții electorali.

De asemenea, menționăm că în campania electorală, competitorilor electorali li se interzice organizarea și participarea la concerte, concursuri, alte evenimente sau demonstrații cu implicarea interpreților, a personalului de creație și/sau artistic atât din țară, cât și de peste hotare în scop de promovare politică⁷⁴.

În perioada monitorizată, au fost constatate cel puțin 114 cazuri de utilizare abuzivă a resurselor administrative, dintre care în 105 cazuri a fost vizat PAS și Maia Sandu (PAS), 3 cazuri – PR/BP Victorie, câte două cazuri – Alexandr Stoianoglo (PSRM) și Ion Chicu (PDCM) și, respectiv, câte un caz – Octavian Țicu (BE Împreună) și Irina Vlah (CI).

- *utilizarea instituțiilor statului în scopul promovării inițiativelor electorale* – cel puțin 9 cazuri, dintre care în 8 cazuri a fost vizat PAS și Maia Sandu (PAS), iar într-un caz – Irina Vlah (CI);

8 cazuri în care a fost vizat PAS și Maia Sandu (PAS):

În cadrul ședinței Guvernului din 9 octombrie 2024, prim-ministrul Republicii Moldova, Dorin Recean, a anunțat despre aprobarea unei decizii privind acordarea unei plăți unice de 2.300 de lei pentru minim 31 de mii de pensionari care au avut un stagiul de cotizare de minim 40 de ani, dar beneficiază de o pensie sub 3.300 de lei. Potrivit ministrului muncii și protecției sociale, Alexei Buzu, ajutorul unic urmează a fi transferat direct beneficiarilor la începutul lunii noiembrie. Ajutorul respectiv nu a fost planificat în bugetul de stat pentru anul 2024, fiind oferit în baza unui program al Guvernului și Programului Alimentar Mondial al ONU⁷⁵.

La 2 octombrie 2024, cu ocazia Zilei Profesionale a Lucrătorului din Învățământ, Consiliul Raional Sîngerei a organizat un eveniment festiv dedicat profesorilor. În cadrul evenimentului, Gheorghe Ichim, deputat PAS, a felicitat profesorii și a îndemnat participanții la eveniment să voteze pentru Maia Sandu (PAS).

La 3 octombrie 2024, Consiliul Raional Nisporeni a organizat o festivitate dedicată Zilei Profesionale a Lucrătorului din Învățământ. În calitate de oaspeți, au fost prezenți deputatul PAS - Vasile Porțescu, și șeful adjunct al Oficiului Teritorial al Cancelariei de Stat - Nicolai Drumea, care pe lângă mesajul de felicitare, au promovat Uniunea Europeană, oportunitățile aderării și rolul profesorilor în acest proces.

⁷² [Joint](#) Guidelines for preventing and responding to the misuse of administrative resources during electoral processes, adopted by the Council for Democratic Elections at its 54th meeting, Venice, 10 March 2016 and by the Venice Commission at its 106th plenary session, Venice, 11-12 March 2016.

⁷³ [Raportul](#) nr. 2 - Misiunea Promo-LEX de Observare a alegerilor prezidențiale și a referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024.

⁷⁴ Art. 70, alin. (13) [Cod electoral](#).

⁷⁵ [Comunicatul](#) Ministerului Muncii și Protecției Sociale: 31 mii de pensionari vor beneficia de o plată unică de 2300 lei. [Conferința](#) de presă după ședința Guvernului din 9 octombrie 2024.

La 4 octombrie 2024, Consiliul Raional Ialoveni, în colaborare cu Direcția Generală Educație, au organizat o festivitate dedicată Zilei Profesionale a Lucrătorului din Învățământ, la care au participat peste 700 de cadre didactice din raion. De asemenea, au fost prezenți președinta raionului Ialoveni, Natalia Eremia, și deputatul PAS, Petru Frunze, care pe lângă mesajul de felicitare, au făcut agitație electorală pentru Maia Sandu (PAS) și opțiunea DA la referendum.

La 6 octombrie 2024, la Arena Chișinău, Ministerul Educației și Cercetării a organizat ceremonia festivă dedicată Zilei Profesionale a Lucrătorului din Învățământ, care se celebrează anual. La eveniment, cu un mesaj de felicitare a venit și Maia Sandu (PAS). La acest aspect, constatăm că președinta în exercițiu a participat și la ceremonia organizată în 2023 (an electoral), nu însă și la cele din 2021 și 2022. De asemenea, mesaj de felicitare a avut și ministrul educației și cercetării, Dan Perciun. Ultimul a inclus în discursul său promovarea inițiativelor electorale ale Maiei Sandu (PAS) ce țin de majorarea salariilor profesorilor și alimentație gratuită în școli pentru toți copii de până la clasa a 9-a, precum și a criticat implicarea forțelor străine "pentru sabotarea viitorului" european al Republicii Moldova prin coruperea a peste 130 mii alegători⁷⁶.

La 6 octombrie 2024, Consiliul Raional Florești a organizat celebrarea Zilei Profesionale a Lucrătorilor din Învățământ în raionul Florești. La eveniment au participat circa 400 cadre didactice. Cu un mesaj de felicitare a venit și deputata PAS, Larisa Novac. În discursul acesteia, a fost promovată contribuția autorităților publice centrale în vederea majorării salariilor la profesori, încurajând cadrele didactice să voteze concurentul electoral aflat acum la guvernare (Maia Sandu (PAS)).

La 11 octombrie 2024, la Palatul Național „Nicolae Sulac”, Ministerul Culturii, Moldova-Concert și Centrul Național de Conservare și Promovare a Patrimoniului Cultural Imaterial au organizat un eveniment de anvergură - Forumul Național al Culturii⁷⁷, declarat a fi o platformă pentru consolidarea parteneriatelor și identificarea soluțiilor menite să sprijine diversitatea culturală, să protejeze patrimoniul național și să îmbunătățească accesul la cultură pentru toți cetățenii. Evenimentul a fost deschis cu discursurile oficiale ale ministrului Sergiu Prodan și președintei Maia Sandu (PAS), unde au fost accentuate progresele atinse în domeniul culturii în ultimii patru ani, inclusiv proiectele implementate prin programul "Satul European".

La 13 octombrie 2024, primăria s. Pelinia, Drochia, a organizat o sărbătoare festivă cu ocazia hramului localității. La eveniment a participat și deputata PAS, Marina Morozova, care în discursul său a promovat programul "Satul European", lansat la inițiativa Maiei Sandu (PAS), precum și proiectul de iluminat stradal ce urmează să fie implementat în localitate. La finalul discursului, aceasta a îndemnat alegătorii să fie toți uniți pentru a face satul european.

Un caz în care a fost vizată Irina Vlah (CI):

La 5 octombrie 2024, Centrul Cultural al mun. Edineț, în parteneriat cu Primăria mun. Edineț, au organizat un eveniment cultural dedicat Zilelor Europene și a Patrimoniului. Din discuțiile cu interlocutorii, s-a constatat că evenimentul se preconiza a fi cultural, și nu politic. Totuși, la sfârșitul evenimentului, pe scenă a urcat Irina Vlah (CI) și a prezentat programul său electoral, creându-se impresia că participanții ar fi venit la o întrunire electorală. Responsabil de situația creată ar fi fost șefa interimară a Casei de Cultură Edineț (i-au fost solicitate explicații de la reprezentanții APL). La acest aspect, menționăm că după evenimentul respectiv, întâmplător sau

⁷⁶ Numărul respectiv a fost vehiculat în [conferința](#) de presă din 3 octombrie 2024 a șefului Inspectoratului General al Poliției, Viorel Cernăuțeanu, și procurorul șef al Procuraturii Anticorupție, Veronica Dragalin, cu privire la finanțarea ilegală și coruperea masivă a alegătorilor în contextul scrutinului electoral din 20 octombrie curent.

⁷⁷ [Forumul](#) Național al Culturii din [11 octombrie 2024](#).

nu, sala Centrului Cultural a fost rezervată preventiv de Irina Vlah (CI) pentru întâlnirea cu alegătorii.

- *implicarea în activitățile de campanie a persoanelor care dețin funcții de demnitate publică – cel puțin 70 de cazuri, dintre care în 66 de cazuri a fost vizat PAS și Maia Sandu (PAS), 2 cazuri – Alexandr Stoianoglo (PSRM) și 2 cazuri – PR/BP Victorie;*

La această categorie au fost atribuite cazurile de agitație electorală cu participarea persoanelor cu funcții de demnitate publică, conducători ai autorităților publice centrale implicate în asigurarea desfășurării alegerilor, indiferent de perioada în care a fost efectuată agitația (zile de odihnă sau zile de lucru).

15 cazuri (întâlniri electorale) în care a fost vizat Dorin Recean, prim-ministrul Republicii Moldova:

La 3 octombrie 2024, Dorin Recean, prim-ministrul Republicii Moldova, în cadrul unei vizite de lucru la Dondușeni, a avut o întâlnire cu alegătorii în cadrul căreia s-a discutat despre starea lucrurilor din regiune, problemele cu care se confruntă, dar și oportunitățile care vor veni odată cu integrarea europeană. În context, demnitarul a declarat că Guvernul are o viziune clară privind viitorul european al țării, fapt ce ar implica nevoia tuturor de a fi uniți și încrezători în schimbările care trebuie făcute.

La 5 octombrie 2024, Dorin Recean, prim-ministrul Republicii Moldova, a avut întâlniri electorale cu alegătorii în s. Larga, s. Caracușenii Vechi, r-ul Briceni, s. Gîrbova, c. Ocnîța, s. Clocușna, r-l Ocnîța, unde a discutat despre proiectele implementate, parcursul european al Moldovei, precum și a îndemnat alegătorii să voteze Maia Sandu (PAS) și DA la referendum.

La 6 octombrie 2024, Dorin Recean, prim-ministrul Republicii Moldova, a avut întâlniri electorale cu alegătorii în Rezina, unde a discutat despre proiectele implementate, parcursul european, a distribuit materiale electorale și a îndemnat alegătorii să voteze Maia Sandu (PAS) și DA la referendum.

La 10 octombrie 2024, Dorin Recean, prim-ministrul Republicii Moldova, a avut o întâlnire cu reprezentanții autorităților publice locale și serviciilor publice desconcentrate din r-l Florești, în timpul orelor de muncă a acestora. În cadrul întâlnirii, au fost analizate proiectele implementate prin programul „Satul European”, fiind accentuat mesajul că guvernul susține un pas spre Europa și bunăstarea cetățenilor prin programele europene inițiate.

La 10 octombrie 2024, Dorin Recean, prim-ministrul Republicii Moldova, însoțit de deputata PAS, Larisa Novac, au avut o întâlnire electorală cu alegătorii din s. Varvarăuca, Florești, unde au îndemnat alegătorii să voteze Maia Sandu (PAS).

La 12 octombrie 2024, Dorin Recean, prim-ministrul Republicii Moldova, împreună cu deputatul PAS, Ion Babici, au avut întâlniri electorale cu alegătorii în r-ul Soroca, unde au încurajat cetățenii să voteze Maia Sandu (PAS) și DA la referendum.

La 13 octombrie 2024, Dorin Recean, prim-ministrul Republicii Moldova, împreună cu deputata PAS, Doina Gherman, au avut întâlniri electorale cu alegătorii în s. Napadova, s. Japca și s. Sănătăuca, r-l Florești, în cadrul cărora au încurajat cetățenii să voteze pentru Maia Sandu (PAS) și DA la referendum.

La 13 octombrie 2024, Dorin Recean, prim-ministrul Republicii Moldova, împreună cu deputata PAS, Doina Gherman, au avut întâlniri electorale cu alegătorii în s. Răuțel și s. Mărăndeni, r-l

Făleşti, în cadrul cărora au încurajat cetățenii să voteze pentru Maia Sandu (PAS) și DA la referendum.

9 cazuri (întâlniri/distribuirea materialelor electorale) în care au fost vizati alți 7 demnitari:

La 3 octombrie 2024, Mihail Popșoi, ministrul afacerilor externe, a avut o deplasare de serviciu la Hîncești, unde s-a întâlnit cu cetățenii. În contextul acestor întâlniri demnitarul a vorbit despre importanța participării cetățenilor la alegerile din 20 octombrie 2024, fiind observată și prezența materialelor electorale în susținerea Maiei Sandu (PAS).

La 5 octombrie 2024, Dumitru Alaiba, ministrul dezvoltării economice și digitalizării, a distribuit materiale electorale pentru promovarea candidatei Maia Sandu (PAS) și a opțiunii DA la Referendum, în s. Mihailovca, Cimișlia.

La 6 octombrie 2024, Dumitru Alaiba, ministrul dezvoltării economice și digitalizării, a distribuit materiale electorale pentru promovarea candidatei Maia Sandu (PAS) și a opțiunii DA la Referendum, în s. Iargara, Leova.

La 6 octombrie 2024, Adrian Efros, ministrul afacerilor interne, a distribuit materiale electorale și a îndemnat alegătorii să voteze Maia Sandu (PAS) și DA la referendum în s. Dușmani și Cajba, r-l Glodeni.

La 7 octombrie 2024, Vasile Bolea, ministrul agriculturii și industriei alimentare, a avut mai multe întruniri electorale cu reprezentanții instituțiilor de învățământ și personalul medical din or. Durlăști, unde a îndemnat alegătorii să voteze pentru Maia Sandu (PAS) și DA la referendum.

La 8 octombrie 2024, Alexei Buzu, ministrul muncii și protecției sociale, a avut o deplasare de lucru la Ocnița. În contextul acesteia, demnitarul a avut o întâlnire cu angajații din domeniul protecției sociale, în cadrul căreia a vorbit despre proiectele sociale finanțate și implementate de UE, venind totodată cu îndemnul ca angajații să meargă la vot.

La 12 octombrie 2024, Adrian Efros, ministrul afacerilor interne, și Alexei Buzu, ministrul muncii și protecției sociale, au avut întâlniri electorale, au distribuit materiale electorale și au îndemnat alegătorii să voteze pentru Maia Sandu (PAS) și DA la referendum în raionul Cimișlia.

La 13 octombrie 2024, la Bălți, Mihai Popușoi, ministrul afacerilor externe, a distribuit materiale electorale în susținerea Maiei Sandu (PAS) și a opțiunii DA la referendum.

De asemenea, în timpul săptămânii de lucru, în 46 de cazuri a fost observată efectuarea agitației electorale de deputații Parlamentului în zilele de lucru, în timpul orelor de muncă a acestora. Dintre acestea, în 42 de cazuri a fost vizat PAS și Maia Sandu (PAS), în cazul cărora au fost implicați cel puțin 22 de deputați din fracțiunea PAS, în două cazuri – Alexandr Stoianoglo (PSRM) - 2 deputați BCS, și în două cazuri - PR/BP Victorie și 2 deputați neafiliați, în timpul zilelor de muncă (a se vedea tabelul nr. 6).

Tabelul nr. 6. Cazurile de agitație electorală efectuată de deputații Parlamentului în zilele de lucru (excepție – zilele de luni)

N/O	Data	Deputat	Raion	N/O	Data	Deputat	Raion
Deputați din fracțiunea PAS							
1	02.10.2024	Igor Chiriac	Ocnița	22	08.10.2024	Larisa Novac	Florești
2		Roman Roșca	Dubăsari	23	09.10.2024	Roman Roșca	Dubăsari
3		Ana Oglinda	Anenii Noi	24		Ion Poia	Ungheni
4		Petru Frunze	Ialoveni	25		Andrian Cheptonar	Ungheni
5		Mariana Cușnir	Orhei	26		Doina Gherman	Ungheni

6		Angela Munteanu-Pojoga	Chișinău	27		Petru Frunze	Ialoveni
7		Adrian Belii	Chișinău	28		Larisa Novac	Florești
8	03.10.2024	Mariana Cușnir	Orhei	29	10.10.2024	Boris Marcoci	Bălți
9		Oleg Rotaru	Glodeni	30		Mariana Cușnir	Orhei
10		Boris Marcoci	Bălți	31		Igor Chiriac	Edineț
11		Liliana Grosu	Bălți	32		Boris Marcoci	Bălți
12		Ion Poia	Ungheni	33		Gheorghe Ichim	Sîngerei
13		Doina Gherman	Ungheni	34		Larisa Novac	Florești
14		Igor Chiriac	Ocnița	35		Viorel Barda	Telenești
15		Oleg Rotaru	Glodeni	36		Adrian Belii	Orhei
16		Viorel Barda	Telenești	37		Mariana Cușnir	Orhei
17		Igor Grosu	Comrat	38		Efimia Bandalac	Briceni
18	04.10.2024	Angela Munteanu-Pojoga	Chișinău	39	11.10.2024	Ersilia Qatravi	Ștefan Vodă
19		Mihail Leahu	Dondușeni	40		Igor Chiriac	Edineț
20		Boris Marcoci	Bălți	41		Valentina Ghețu	Edineț
21		Mariana Cușnir	Orhei	42		Ion Babici	Soroca
Deputați din fracțiunea BCS							
1	03.10.2024	Ivanna Koksal	Comrat	2	04.10.2024	Grigore Novac	Dubăsari
Deputați neafiliați							
1	03.10.2024	Alexandr Suhodolski	Cahul	2	11.10.2024	Alexandr Nesterovschi	Bălți

Cu referire la activitatea deputaților, cadrul legal prevede clar cum trebuie să fie organizat regimul de lucru al Parlamentului⁷⁸. Astfel, Parlamentul trebuie să-și desfășoare activitatea în plen, în comisii și în fracțiuni, de regulă, conform următorului program: *luni* - lucrul cu alegătorii (zi de audiență, deplasări în teritoriu); *marți* - ședințe ale fracțiunilor parlamentare; *miercuri* - ședințe ale comisiilor permanente; *joi și vineri* - ședințe în plen.

Deputații beneficiază și de concedii fie plătite, care se acordă pe o durată de 36 de zile lucrătoare (luându-se drept bază săptămâna de muncă de 6 zile) în timpul vacanței de Crăciun și vacanței de vară, dar și de concedii pentru interese personale, care se acordă pe o durată de cel mult 10 zile în timpul unei sesiuni.

- *atribuirea de către candidații electorali a meritelor pentru lucrările/serviciile de uz public efectuate din bani publici – cel puțin 2 cazuri, fiind vizat PAS și Maia Sandu (PAS).*

La 3 octombrie 2024, în cadrul unei întruniri electorale din s. Măcărești, Ungheni, Maia Sandu (PAS) a menționat că programul "Satul European" este un program pe care ea l-a promis cu patru ani în urmă, iar împreună cu Guvernul a reușit să mobilizeze resursele, menționând că "am investit aproape 3 miliarde de lei în acest program", angajându-se și în continuare să mobilizeze până la 8 miliarde de lei în următoarea perioadă în același scop.

La 14 octombrie 2024, pe pagina de pe rețelele de socializare a Maiei Sandu (PAS)⁷⁹, a fost postat un spot video cu durata de un minut în care sunt prezentate realizările candidatei în cei patru ani de mandat. În spot, candidata își asumă și meritele pentru creșterea indemnizației la nașterea copilului la 20 mii de lei, creșterea pensiei minime la 2.700 de lei, dublarea salariului minim, majorarea cu 25% a salariilor personalului medical, majorarea cu 15% a salariilor profesorilor și educatorilor, investirea a 3 miliarde de lei pentru modernizarea spitalelor, renovarea a 200 de școli și grădinițe, repararea a 700 km de drumuri, construirea a 750 km de apeduct, peste 600 km de iluminat public etc.

⁷⁸ Art. 102 din [Legea](#) nr. 797 din 02 aprilie 1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului.

⁷⁹ [Postarea](#) Maiei Sandu pe rețelele de socializare - 4 ani într-un minut. Oamenii deseori vor să le spunem pe scurt și repede ce s-a făcut în tot mandatul.

În context, reamintim că fiind o republică parlamentară, potrivit Constituției Republicii Moldova⁸⁰, președintele are atribuții în domeniul politicii externe, în domeniul apărării și alte atribuții, precum conferirea decorațiilor și a titlurilor de onoare; acordarea gradelor militare etc.

- *agitație electorală cu implicarea funcționarilor din sectorul bugetar în timpul orelor de muncă* – 33 de cazuri, dintre care PAS și Maia Sandu (PAS) – 29 cazuri; Ion Chicu (PDCM) – 2 cazuri, câte un caz – PR/BP Victorie și Octavian Țicu (BE Împreună).

29 cazuri în care este vizat PAS și Maia Sandu (PAS):

La 3 octombrie 2024, deputatul PAS, Viorel Barda, a organizat o întrunire electorală cu angajații IMSP Spitalul raional Telenești și ai Centrului Medicilor de Familie din Telenești în timpul orelor de muncă. La întrunire au participat și Iurie Tulgara, președintele Consiliul Raional Telenesti (a distribuit materiale electorale participanților), precum și Rodica Barscov, șefa IMSP Centrul de Sănătate Telenești.

La 3 octombrie 2024, la Măcărești, Ungheni, Maia Sandu (PAS) a avut o întâlnire cu alegătorii. La aceasta, în timpul orelor de muncă, au participat mai mulți angajați din sectorul bugetar (Vitalie Vrabie - primar al or. Ungheni, Andrei Rudicov - primar al s. Costuleni, Dionisie Ternovschi - președintele raionului Ungheni, Veaceslav Cernei - primar al s. Boghenii Noi etc.).

La 3 octombrie 2024, în s. Căzănești, Telenești, primarul s. Țîntăreni, Dumitru Stoica, a distribuit ziare de promovare a candidatei Maia Sandu (PAS) și a opțiunii DA la referendum, în timpul programului de muncă.

La 3 octombrie 2024, în s. Mîndrești, Telenești, primarul s. Cișla, Ion Borș, a distribuit ziare de promovare a candidatei Maia Sandu (PAS) și a opțiunii DA la referendum, în timpul programului de muncă.

La 4 octombrie 2024, în s. Sărătenii Vechi și s. Ciulucani, Telenești, președintele raionului Telenești, Iurie Tulgară, a distribuit ziare de promovare a candidatei Maia Sandu (PAS) și a opțiunii DA la referendum, în timpul programului de muncă.

La 4 octombrie 2024, la Centrul Digital Park, Chișinău, Maia Sandu (PAS) a avut o întâlnire electorală cu mai mulți primari și președinți de raioane în timpul orelor de muncă a acestora (de exemplu, președintele raionului Anenii Noi – Alexandru Moisei, președintele raionului Cahul – Pavel Groza, primarul s. Colibași, Cahul – Ion Dolganiuc, primarul s. Manta, Cahul – Violeta Hîncu, primarul s. Slobozia Mare, Cahul – Valentina Carastan, primarul s. Drepcăuți, Briceni – Angela Rurac, primarul s. Hrușova, Criuleni – Pavel Roșca, primarul s. Onișcani, Călărași – Gheorghe Grecu, primarul s. Boghenii Noi, Ungheni – Veaceslav Cernei, primarul s. Chirileni, Ungheni – Iurie Stoica, primarul s. Bumbăta, Ungheni – Gheorghe Paladi etc.).

La 4 octombrie 2024, Sergiu Lazarencu, ministrul mediului (aflat în concediu), însoțit de deputata PAS Valentina Ghețu, au organizat o întâlnire electorală pentru promovarea opțiunii DA la referendum în rândul angajaților Ocolului Silvic Edineț, în timpul programului de muncă a acestora.

La 4 octombrie 2024, Igor Chiriac, deputat PAS, a organizat o întâlnire electorală cu angajații instituțiilor de învățământ (gimnaziu și grădiniță) din c. Bîrlădeni, Ocnița, în timpul orelor de lucru a acestora.

⁸⁰ [Constituția](#) Republicii Moldova.

La 7 octombrie 2024, în s. Corbu, Dondușeni, primarul localității a organizat o întrunire electorală pentru promovarea candidatei Maia Sandu (PAS) și a opțiunii DA la referendum în rândul angajaților gimnaziului din sat, în timpul programului de muncă a acestora.

La 7 octombrie 2024, Sergiu Lazarencu, ministrul mediului (aflat în concediu), însoțit de deputații PAS Mihail Leahu și Igor Chiriac, au organizat o întâlnire electorală pentru promovarea candidatei Maia Sandu (PAS) și a opțiunii DA la referendum în rândul angajaților Ocolului Silvic Dondușeni și Ocolului Silvic Ocnița, în timpul programului de muncă al acestora.

La 7 octombrie 2024, deputatul PAS, Petru Frunze, însoțit de președintele raionului Ialoveni, Natalia Eremia, au organizat o întâlnire electorală pentru promovarea candidatei Maia Sandu (PAS) și a opțiunii DA la referendum în rândul angajaților SA Drumuri Ialoveni, în timpul programului de muncă a acestora.

La 8 octombrie 2024, reprezentanții PAS au organizat o întrunire electorală pentru promovarea opțiunii DA la referendum în rândul angajaților IMSP Spitalului Raional Cimișlia, în timpul orelor de muncă a acestora.

La 8 octombrie 2024, la Dondușeni, Alexei Buzu, ministrul muncii și protecției sociale, a organizat o întrunire cu angajații din sectorul protecției sociale în timpul orelor de muncă a acestora (Agenția Teritorială de Asistență Socială, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, Casa Teritorială de Asigurări Sociale, Inspectoratul de Stat al Muncii). În cadrul întrunirii, acesta a vorbit despre reușitele sale de când se află la conducerea autorității publice centrale, progresele obținute, schimbarea spre bine în instituții, despre majorarea salariilor. Referitor la alegerile din 20 octombrie 2024, acesta a declarat că va merge și va face o alegere corectă, fără a concretiza pentru cine va vota, cu accentuarea însă a faptului că de la preluarea puterii în stat de actuala guvernare, cu toții avem multe beneficii și schimbări pozitive, iar țările europene stimează actuala guvernare, o promovează și acceptă diverse proiecte. La întrunirea respectivă a fost prezent și Bordeinți Alexandru, șef adjunct al Oficiului Teritorial al Cancelariei de Stat (aflat în concediu), care în discursul său a îndemnat participanții la întrunire să voteze Maia Sandu (PAS) și a opțiunea DA la referendum.

La 8 octombrie 2024, aproximativ la ora 13, Igor Grosu, președintele Parlamentului, a avut o întâlnire cu primarii raionului Căușeni și directorii de instituții, context în care a vorbit despre ediția a doua a programului „Satul European” și despre programul național de împădurire. Concomitent, acesta a accentuat despre necesitatea ca în continuare să se muncească așa încât să crească aceste fonduri pentru a ajunge în fiecare sat și să creeze o infrastructură locală modernă.

La 8 octombrie 2024, deputata PAS, Angela Munteanu-Pojoga, a avut o întrunire electorală cu cadrele didactice ale unei instituții de învățământ din sect. Buiucani, Chișinău, în timpul orelor de muncă ale acestora.

La 8 octombrie 2024, deputatul PAS, Dorian Istrati, a avut o întrunire electorală cu cadrele didactice ale unei instituții de învățământ din sect. Buiucani, Chișinău, în timpul orelor de muncă ale acestora.

La 9 octombrie 2024, deputata PAS, Larisa Novac, a organizat o întâlnire cu angajații Direcției Deservire Fiscală Florești, în timpul orelor de muncă ale acestora.

La 9 octombrie 2024, Dan Perciun, ministrul educației și cercetării, împreună cu deputata PAS, Mariana Cușnir, au avut o întâlnire electorală cu angajații Colegiului Vasile Lupu din Orhei, în timpul orelor de muncă ale acestora.

La 9 octombrie 2024, Dan Perciun, ministrul educației și cercetării, împreună cu deputata PAS, Mariana Cușnir, au avut o întâlnire cu angajații LT Onisifor Ghibu din Orhei, în timpul orelor de muncă ale acestora. La întrunire s-a discutat despre progresele din sistemul educațional, referendum și susținerea parcursului european.

La 9 octombrie 2024, deputata PAS, Larisa Novac, a organizat o întâlnire electorală cu angajații SA Servicii Comunale Florești, în timpul orelor de muncă ale acestora.

La 10 octombrie 2024, deputata PAS, Mariana Cușnir, a organizat o întâlnire electorală cu angajații ÎS Întreprinderea pentru Silvicultură Orhei, Ocolul Silvic din s. Vatici și Ocolul Silvic din s. Ivancea, Orhei, în timpul orelor de muncă ale acestora.

La 11 octombrie 2024, deputații PAS, Adrian Belfi și Mariana Cusnir, au avut o întâlnire electorală pentru promovarea candidatei Maia Sandu (PAS) și a opțiunii DA la referendum în rândul angajaților și elevilor Colegiului de Medicină Orhei, a angajaților Centrului de Sănătate Publică Orhei, în timpul orelor de muncă ale acestora.

La 11 octombrie 2024, deputata PAS, Larisa Novac, a organizat o întâlnire electorală cu angajații SA Moldtelecom din Florești, în timpul orelor de muncă ale acestora.

La 11 octombrie 2024, în s. Codru, Verejeni și Vasieni, r-l Telenești, președintele raionului Telenești, Iurie Tulgara, vicepreședintele raionului Telenești, Ion Tulbure, și primarul s. Cîșla, Ion Borș, au distribuit ziare de promovare a candidatei Maia Sandu (PAS) și a opțiunii DA la referendum în timpul programului de muncă.

Două cazuri în care a fost vizat Ion Chicu (PDCM):

La 9 octombrie 2024, Ion Chicu (PDCM) a avut o întâlnire electorală cu angajații Centrului Medicilor de Familie din Taraclia și cu angajații IMSP Spitalul Raional din Taraclia, în timpul orelor de muncă a acestora.

Un caz în care a fost vizat Octavian Țîcu (BE Împreună):

La 11 octombrie 2024, primarul or. Leova, Alexandru Bujorean, în timpul orelor de muncă, s-a deplasat la Chișinău pentru a participa la o conferință de presă susținută de candidatul Octavian Țîcu (BE Împreună).

Un caz în care a fost vizat BP Victorie:

La 4 octombrie 2024, la o întrunire electorală organizată de BP Victorie cu alegătorii din Orhei, în timpul orelor de muncă, au participat Cristina Cojocar, viceprimarul mun. Orhei, și Tatiana Cociu, primarul mun. Orhei.

4.4. Implicarea în campanie a cultelor religioase

Efectuarea agitației electorale de către reprezentanții cultelor religioase, desfășurată inclusiv în lăcașele de cult, în cadrul campaniei electorale se sancționează⁸¹. De asemenea, cadrul legal⁸² interzice finanțarea ori susținerea materială sub orice formă a competitorilor electorali de către cultele religioase. Este interzisă utilizarea imaginii ce reprezintă culte religioase sau părți

⁸¹ Art. 52, alin. (2) [Cod contravențional](#).

⁸² Art. 54, alin. (5) [Cod electoral](#).

componente în programele electorale, în materialele de agitație electorală, în acțiunile de agitație electorală și în publicitatea electorală care vizează, într-un fel sau altul, competitorii electorali⁸³.

Contrar celor expuse, observatorii Promo-LEX au raportat cel puțin cinci cazuri în care reprezentanții cultelor religioase au fost observați a fi implicați în activități de agitație electorală, fiind vizați: Victoria Furtună (CI) – 2 cazuri, Maia Sandu (PAS), Vasile Tarlev (CI), PCRM, Alexandr Stoianoglo (PSRM) – în câte un caz. Într-un caz, preotul în predica adresată enoriașilor a avut mai multe mesaje false despre UE și anti-UE, fără a viza vreun concurent electoral.

La 5 octombrie 2024, mai mulți reprezentanți ai cultelor religioase au organizat un miting, intitulat marșul Mișcării sociale pentru pace⁸⁴. La marș, care a pornit de la mănăstirea Ciuflea și s-a încheiat la complexul memorial "Eternitate", au participat aproximativ 150 de persoane. Mitropolia Moldovei a fost reprezentată de episcopul de Bălți și Fălești Marchel, episcopul Anatolie de Cahul și Comrat, episcopul Nicolae Roșca de Ceadâr-Lunga, precum și de un grup de preoți. La complexul memorial "Eternitate" a fost improvizată o scenă și sonorizare, de unde mai mulți clerici și lideri de opinie au avut discursuri în susținerea lui Vasile Tarlev, Victoria Furtună și Vladimir Voronin, prezenți și ei la eveniment/pe scenă.

La 6 octombrie 2024, pe canalul său de Telegram, Victoria Furtună (CI) a postat un spot video de promovare filmat într-un lăcaș religios.

La 11 octombrie 2024, pe pagina de pe rețelele de socializare a candidatei Maia Sandu (PAS), a fost postat un spot de promovare electorală în care sunt utilizate imagini ale clădirii restaurate a Bisericii „Adormirea Maicii Domnului” din Căușeni⁸⁵, accentuându-se contribuția autorităților în procesul de renovare și restaurare a clădirilor istorice. Biserica este un monument istoric unic în Republica Moldova, fiind o filială a Muzeului Național de Artă din Chișinău. Lucrările de restaurare a acesteia, începute încă în 2016, cu sprijinul financiar al SUA, urmează a fi încheiate până la sfârșitul anului.

La 11 octombrie 2024, la IP Florești a parvenit o sesizare anonimă cu referire la colectarea semnăturilor în susținerea candidatului Alexandr Stoianoglo (PSRM) în perioada de monitorizare. Potrivit observatorilor Promo-LEX, preotul Andrei Șestovschi aduna organizat enoriașii cu buletinele de identitate să semneze în niște liste drept dovadă că aceștia susțin candidatul menționat.

La 13 octombrie 2024, în s. Ilenuța, r-l Fălești, preotul Ghenadii Țugui din Biserica Sfântului Dumitru, la slujba de duminică, în predica adresată enoriașilor a avut mai multe mesaje false despre UE și anti-UE⁸⁶.

4.5. Activități cu potențial de corupere a alegătorilor

Potrivit art. 181¹ din Codul penal, oferirea sau darea de bani, bunuri, servicii ori de alte foloase în scopul determinării alegătorului sau susținătorului să își exercite sau să nu își exercite drepturile electorale în cadrul alegerilor se pedepsește cu amendă în mărime de la 750 la 1.150 de unități convenționale (37.500 – 57.500 de lei) sau cu închisoare de la un an la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 6.000 la 8.000 de unități convenționale (300.000 – 400.000 de lei) cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice.

⁸³ Art. 70, alin. (4) [Cod electoral](#).

⁸⁴ [Miting](#) organizat de Mișcarea socială pentru pace din 5 octombrie 2024.

⁸⁵ [Spotul](#) video postat de pe pagina Maiei Sandu (PAS).

⁸⁶ [Articol](#) plusmedia.md: Preotul din Ilenuța, Fălești, promovează mesaje anti-UE.

În perioada monitorizată, au fost observate cel puțin 5 cazuri ce pot fi calificate cu potențial de corupere a alegătorilor, fiind vizat BP Victorie și Victoria Furtună (CI).

3 cazuri în care este vizat BP Victorie:

La 1 octombrie 2024, cu suportul ONG "Eurasia", afiliată liderului BP Victorie, Ilan Șor, la Moscova, Federația Rusă, Centrul Cultural Educațional al Moldovei la Moscova (ONG) anunța despre lansarea "Cardului de cetățean moldovean", accesibil cetățenilor Republicii Moldova din Federația Rusă care au împlinit vârsta de 18 ani, cu condiția să dețină un pașaport moldovenesc valabil. Potrivit organizatorilor, cardul oferă comunicare și mesagerie nelimitate de la SberMobile; acces la internet de 30 GB; acces 24/7 la cei mai buni medici din Federația Rusă în cadrul programului Telemedicine; repatrierea decedaților; abonament SberPrime cu cash-back mărit; deservire gratuită a contului SberCard; acces la comunitatea de afaceri moldovenească; acces la evenimente culturale și educaționale ale Centrului; consultanță juridică gratuită; acces la comunitatea tinerilor⁸⁷.

Cu referire la Centrul Cultural Educațional al Moldovei la Moscova, menționăm că la 4 octombrie 2024, la Moscova, Federația Rusă, a organizat evenimentul "VinFest" la care ar fi participat aproximativ 3.000 de moldoveni. În cadrul acestuia, Ilan Șor a ținut un discurs în fața mulțimii, unde a menționat că „producția de vin a fost una din principalele industrii ale Republicii Moldova timp de mulți ani. Credem că o putem reînvia datorită prieteniei noastre cu Rusia”.

La 2 octombrie 2024, în Cuconeștii Noi, Edineț, un alegător a primit un transfer de 2.500 de lei de la un reprezentant al BP Victorie urmare a înregistrării sale pe un canal de Telegram (presupunem că este chat-bot lansat la 29 septembrie 2024). Ulterior, alegătorului i s-a solicitat să aștepte și alte indicații. În baza cazului descris, IP Edineț a înregistrat o cauză, urmând a fi examinate circumstanțele.

La 8 octombrie 2024, primarul c. Jora de Mijloc, Orhei – Oxana Voico, a invitat profesorii din ambele gimnazii ale comunei pentru a-i felicita și a le oferi cadouri cu ziua profesorului din partea lui Ilan Șor. Astfel, circa 50 de persoane au primit câte o cutie ce conținea o sticlă de șampanie, ciocolate, ceai și o felicitare semnată de Ilan Șor. Evenimentul a avut loc în sala de ședințe a primăriei.

2 cazuri în care este vizată Victoria Furtună (CI):

La 5 octombrie 2024, la Anenii Noi, Victoria Furtună (CI) a avut o întâlnire cu alegătorii la care au participat circa 80-100 persoane, aduși în mod organizat cu cel puțin 5 microbuze. După încheierea întrunirii electorale, participanții discutau între ei despre așteptarea unei persoane terțe care urma să le plătească pentru participarea la eveniment. Potrivit discuțiilor, participanții urmau să recepționeze un mesaj cu un cod special, iar banii ar urma să îi ridice la una din băncile din Bender.

La 10 octombrie 2024, Victoria Furtună (CI) a avut o întâlnire cu alegătorii în sect. Ciocana, mun. Chișinău. Potrivit discuțiilor participanților, aceștia au fost aduși în mod organizat, "coordonatorii" acestora fiind anunțați de un oarecare Vitalie de la Ciocana despre necesitatea de a fi prezenți. După întâlnire, participanții, în grupuri, făceau poze ca dovadă că au participat la eveniment. De asemenea, aceștia discutau între ei despre faptul neachitării banilor pe care organizatorii le datorau încă din anul trecut.

⁸⁷ [Программа](#) «Карта Гражданина Молдовы» реализуется для сохранения культуры, традиций и обычаев молдавского народа, проживающего на территории России.

4.6. Acte de intimidare

La 6 octombrie 2024, într-un live pe internet, Natalia Morari (CI) a reclamat faptul că la evenimentul de lansare în campanie din 27 septembrie 2024 - pe drumul Leova-Bumbăta, susținătorii acesteia veniți la fața locului ar fi fost abordați într-un mod agresiv și citați de reprezentanții poliției privind modul în care a fost contractat microbuzul care a asigurat transportul, precum și legalitatea prezenței unor susținători care aparent ar fi fost minori. Potrivit poliției, verificările legate de transport au fost efectuate de IGPF, deoarece evenimentul de lansare a avut loc în zona de frontieră. În același timp, poliția fiind sesizată de o școală privind implicarea elevilor săi în campania electorală a Nataliei Morari, au citat și audiat minorii în prezența pedagogului într-o cauză contravențională.

În perioada 9-10 octombrie 2024, potrivit comunicatelor publicate de PCR⁸⁸, reprezentanții poliției au ridicat de la tipografie 200.000 de pliante de agitație electorală, și l-au reținut pe Adrian Domentiu - membrul executivului politic al PCR și consilier municipal Chișinău. Potrivit poliției, autovehiculul cetățeanului Adrian Domentiu ar fi fost ridicat pentru parcare neregulamentară, nefiind vorba de reținerea consilierului. Ulterior, în urma sesizării parvenite de la parcare specială despre o încărcătură suspectă în acest autovehicul, poliția a solicitat prezentarea încărcăturii și a actelor confirmative de transportare a mărfii. În lipsa actelor respective, marfa (materialele de agitație electorală) a fost ridicată, eliberarea acesteia fiind condiționată de prezentarea actelor necesare.

La 11 octombrie 2024, potrivit reprezentanților BE Împreună, trei agitatori ai formațiunii au fost reținuți de reprezentanții poliției pe o perioadă de aproximativ 3 ore, fiindu-le ridicate materialele electorale (afișe) ale lui Octavian Țicu (BE Împreună) pe care aceștia încercau să le lipească pe panourile de informare special amenajate în mun. Chișinău. Potrivit declarațiilor șefului IGP, Viorel Cernăuțeanu, într-o emisiune televizată, agitatorii ar fi fost reținuți doar pe aproximativ 40 de minute, până a fost posibilă identificarea acestora. După identificare, agitatorii și materialele electorale ale acestora ar fi fost eliberate, nefiind constatate încălcări.

La 11 octombrie 2024, într-un live pe rețelele de socializare, Irina Vlah (CI) a reclamat că reprezentanții forțelor de ordine i-ar fi reținut o parte din tirajul ziarului electoral al acesteia. Potrivit poliției, mijlocul auto care transporta materiale de agitație electorală a fost stopat în trafic pentru verificări, iar conducătorul auto nu a putut prezenta actele necesare pentru transportarea mărfii. După ce au fost prezentate aceste acte, materialul de agitație electorală ridicat a fost eliberat.

La 12 octombrie 2024, Victoria Furtună (CI) a reclamat⁸⁹ că forțele de ordine împiedică desfășurarea campaniei sale electorale prin reținerea mașinii cu care aceasta se deplasează la întrunirile electorale, prin scoaterea billboard-urilor stradale (Ceadîr-Lunga) pe motiv că amplasarea nu ar fi fost autorizată, și prin ridicarea a 60 de bannere, la Vulcănești – pe motiv că șoferul care asigura transportarea acestora nu ar fi avut toate actele în regulă (actele de proveniență a materialelor electorale). Potrivit poliției, actele de constatare împreună cu bannerele respective au fost transmise în adresa SFS pentru verificări ulterioare.

La 12 octombrie 2024, un microbuz la volanul căruia se afla Vasile Bolea, deputat neafiliat, membru al PR, a fost oprit de forțele de ordine. Microbuzul transporta materiale electorale ale PR cu promovarea opțiunii NU la referendum, declarate de reprezentanții partidului a fi achitate din contul "Fond electoral". Potrivit informațiilor distribuite de Vasile Bolea, șeful Poliției capitalei, Marin Garaz, a motivat oprirea vehiculului prin faptul că Serviciul 112 ar fi primit un apel în care

⁸⁸ Comunicatele PCR din [9 octombrie](#), și din [10 octombrie](#).

⁸⁹ [Live-ul](#) Victoriei Furtună (CI).

se susținea că reprezentanții PR ar fi bruscat un angajat al Serviciului Fiscal la tipografie, ar fi luat materialele tipărite fără factură semnată și ar fi fugit. După prezentarea tuturor actelor solicitate, microbuzul și persoanele implicate au fost lăsate să plece. Incidentul ar fi durat aproximativ 40 de minute.

La 13 octombrie 2024, la o tipografie din mun. Chișinău unde au fost tipărite materialele electorale ale PR cu opțiunea NU la referendum, au intervenit reprezentanții poliției, motivul invocat fiind înregistrarea unui apel la 112 și denunțarea prezenței unor persoane suspecte pe teritoriul tipografiei. Din afirmațiile proprietarului tipografiei⁹⁰, acesta ar fi așteptat de la ora 14.00 până la ora 23.00 ca facturile fiscale pentru materialele electorale tipărite să fie semnate de reprezentantul SFS de la tipografie (tiraj aprox. 1 mln unități). Facturile nu erau semnate din cauza că potrivit CEC, materialele electorale tipărite ar fi conținut falsuri, precum și mesaje de denigrare a unui candidat la funcția de președinte. Potrivit poliției deși reprezentatul SFS nu semnase actele pentru eliberarea materialelor respective, reprezentanții PR au încărcat materialele în microbuz, având tentativa să părăsească spațiul tipografiei. Mijlocul de transport a fost stopat de reprezentanții poliției iar la solicitarea de a prezenta actele pentru materialele electorale, șoferul ar fi refuzat, abandonând mijlocul de transport. În consecință, poliția a ridicat mijlocul de transport cu materialele electorale respective.

La 13 octombrie 2024, într-un live pe rețelele de socializare, Victoria Furtună (CI) a acuzat reprezentanții forțelor de ordine că ar fi încercat să intimideze alegătorii și să o împiedice să desfășoare o întâlnire electorală în or. Nisporeni, prin faptul că au oprit mașina care transporta tehnica de sonorizare și i-au scos numerele de înmatriculare.

La 13 octombrie 2024, într-un live pe rețelele de socializare, Irina Vlah (CI) a reclamat că la Căușeni, reprezentanții forțelor de ordine i-ar fi scos nemotivat un panou stradal.

În concluzie, până la 15 octombrie materialele electorale ale PCRM, PR - tiraj 1 mln., și 60 de bannere ale CI Victoria Furtună nu au fost returnate competitorilor electorali. În acest sens, MO Promo-LEX consideră că temeiurile pentru ridicarea materialelor cu caracter electoral trebuie să fie prevăzute expres în lege, fiind asigurat în același timp, dreptul la un recurs efectiv.

⁹⁰ [Situația](#) de la tipografie, 13 octombrie 2024.

V. FINANȚAREA ALEGERILOR ȘI A CAMPANIEI ELECTORALE

5.1. Raportarea financiară la CEC și gestionarea procesului de autoritatea electorală

5.1.1. Raportarea financiară în contextul alegerilor prezidențiale

În perioada monitorizată, concurenții electorali urmau să depună 2 rapoarte financiare: cu termen de prezentare până la 7 și respectiv, 14 octombrie 2024 (a se vedea tabelul nr. 7). Toți cei 11 concurenți electorali au prezentat rapoartele financiare privind finanțarea campaniei - fie în termen, fie cu depășirea termenelor stabilite (Vasile Tarlev (CI), Tudor Ulianoschi (CI)).

Tabelul nr. 7. Informația privind raportarea financiară la CEC în contextul alegerilor prezidențiale

N/O	Candidat	Apartenența politică	Înregistrare concurent	Înregistrare trezorer	Raport la început de campanie	Deschidere cont "Fond electoral"	Termen 23.09.2024	Termen 30.09.2024	Termen 07.10.2024	Termen 14.10.2024
1	Alexandr Stoianoglo	PSRM	02.09.2024	02.09.2024	02.08.2024	17.09.2024	23.09.2024	30.09.2024	07.10.2024	14.10.2024
2	Maia Sandu	PAS	12.09.2024	12.09.2029	29.08.2024	17.09.2024	24.09.2024	30.09.2024	07.10.2024	14.10.2024
3	Renato Usatii	PN	18.09.2024	18.09.2024	26.08.2024	19.09.2024	23.09.2024	30.09.2024	07.10.2024	14.10.2024
4	Vasile Tarlev	PVM	18.09.2024	18.09.2024		23.09.2024	23.09.2024	01.10.2023	08.10.2024	14.10.2024
5	Irina Vlah	CI	21.09.2024	21.09.2024		27.09.2024	informație	30.09.2024	07.10.2024	14.10.2024
6	Ion Chicu	PDCM	21.09.2024	21.09.2024		17.09.2024	23.09.2024	30.09.2024	07.10.2024	14.10.2024
7	Andrei Năstase	CI	23.09.2024	23.09.2024		26.09.2024	-	01.10.2023	07.10.2024	14.10.2024
8	Octavian Țicu	BE Împreună	23.09.2024	23.09.2024	16.09.2024	25.09.2024	-	30.09.2024	07.10.2024	14.10.2024
9	Victoria Furtună	CI	24.09.2024	24.09.2024		27.09.2024	-	30.09.2024	07.10.2024	14.10.2024
10	Tudor Ulianoschi	CI	24.09.2024	24.09.2024		26.09.2024	-	30.09.2024	14.10.2024	depus
11	Natalia Morari	CI	24.09.2024	24.09.2024		27.09.2024	-	30.09.2024	depus	14.10.2024

5.1.2. Raportarea financiară în contextul referendumului constituțional

Participanții la referendum urmau să depună, de asemenea, două rapoarte/informații privind finanțarea campaniei electorale (a se vedea tabelul nr. 8). Potrivit datelor publicate pe pagina oficială a CEC și a celor din SSI "Control financiar", din cei 15 participanți la referendum, 12 au prezentat informații privind finanțarea campaniei la situația din 07.10.2024, și 12 - la situația din 14.10.2024. Spre deosebire de alegerile prezidențiale, s-a constatat că CEC publică cu întârziere și neregulat informația privind finanțarea campaniei electorale pentru referendum (în cazul participanților la referendum în dreptul căruia în tabel este indicat "depus", rapoartele au fost depuse prin SSI "Control financiar", însă nu au fost publicate pe pagina oficială a CEC, contrar prevederilor legale).

Tabelul nr. 8 Informația privind raportarea financiară la CEC în contextul referendumului constituțional

N/O	Participant	Data înregistrării	Trezorier	Raport la început de campanie	Deschidere cont "Fond electoral"	Termen 23.09.2024	Termen 30.09.2024	Termen 07.10.2024	Termen 14.10.2024
1	PCRM	23.08.2024	06.09.2024		11.09.2024	informație	depus	08.10.2024	depus
2	PVE	29.08.2024	31.08.2024	23.09.2024	24.09.2024	informație	depus	depus	depus
3	MRM	31.08.2024	31.08.2024	02.09.2024	17.09.2024	23.09.2024	depus	depus	depus
4	ALDE	02.09.2024	02.09.2024		05.09.2024	informație	depus	depus	depus
5	PR	06.09.2024	12.09.2024		24.09.2024	informație	depus	depus	14.10.2024
6	CUB	12.09.2024				informație	informație	informație	informație
7	BE Împreună	12.09.2024		16.09.2024		informație	informație	informație	informație
8	PAS	12.09.2024	12.09.2024	29.08.2024	17.09.2024	24.09.2024	30.09.2024	07.10.2024	14.10.2024
9	MAN	16.09.2024	16.09.2024	24.09.2024	20.09.2024	depus	informație	depus	depus
10	PPDA	19.09.2024	19.09.2024				informație		
11	AUR	21.09.2024	29.09.2024		23.09.2024		depus	depus	depus
12	PPN	23.09.2024	23.09.2024			informație	informație	informație	informație

13	ACASĂ	23.09.2024	02.10.2024			-			
14	PSDE	23.09.2024	23.09.2024	24.09.2024	25.09.2024	-	depus	depus	depus
15	PPVP	24.09.2024	01.10.2024		08.10.2024	-		informație	

Potrivit cadrului legal, prezentarea tardivă sau neprezentarea de către concurenții electorali/participanții la referendum a rapoartelor privind finanțarea campaniei electorale se sancționează cu avertisment sau cu amendă de la 90 la 300 de unități convenționale⁹¹. De asemenea, pentru încălcarea actelor normative în domeniul electoral, CEC poate aplica sau solicita aplicarea sancțiunilor de rigoare⁹².

5.1.3. Gestionarea procesului de autoritatea electorală

În contextul alegerilor prezidențiale, CEC a adoptat două hotărâri⁹³ prin care a analizat informația raportată de concurenții electorali la situația din 23.09.2024 și, respectiv, 30.09.2024. În baza acestora, autoritatea electorală a dispus:

- Atenționarea candidaților Vasile Tarlev (CI) și Victoria Furtună (CI) pentru informarea cu întârziere a CEC cu privire la deschiderea contului cu mențiunea „Fond electoral”;
- Aplicarea sancțiunii sub formă de avertisment candidatului Vasile Tarlev (CI) pentru utilizarea mijloacelor financiare fără a le declara în prealabil la CEC în modul stabilit;
- Aplicarea sancțiunii sub formă de avertisment candidatului Andrei Năstase (CI) pentru prezentarea raportului financiar cu întârziere (la 01.10.2024);
- Aplicarea a două sancțiuni candidatului Tudor Ulianovschi (CI): avertisment pentru utilizarea mijloacelor financiare fără a le declara în prealabil la CEC în modul stabilit, precum și pentru nerespectarea regulilor de completare a raportului; avertisment – pentru utilizarea în activitățile de campanie a corturilor utilizate până la începerea perioadei electorale. În rezultat, a fost aplicată și o sancțiune complementară sub formă de privare de timpii de antenă gratuită pentru o perioadă de 48 de ore⁹⁴;
- Solicitarea candidaților electorali să returneze/transfere la bugetul de stat donațiile ce depășesc limitele legale stabilite (Andrei Năstase (CI) – 60.000 de lei).

În contextul referendumului republican constituțional, CEC a adoptat două hotărâri⁹⁵ prin care a analizat informația raportată de participanții la referendum la situația din 23.09.2024 și, respectiv, 30.09.2024. În baza acestora, autoritatea electorală a dispus:

- Atenționarea PCRМ și MAN pentru utilizarea mijloacelor financiare fără a le declara în prealabil la CEC în modul stabilit;
- Aplicarea sancțiunii sub formă de avertisment PCRМ pentru utilizarea mijloacelor financiare fără a le declara în prealabil la CEC în modul stabilit;
- Atenționarea PPVP și ACASĂ pentru neinformarea CEC cu privire la deschiderea sau nedeschiderea contului cu mențiunea „Fond electoral”.

5.2. Veniturile și cheltuielile raportate de competitorii electorali la CEC

⁹¹ Art. 48¹, alin. (5) [Cod contravențional](#).

⁹² Art. 102, alin. (2) [Cod electoral](#).

⁹³ Hotărârile CEC [nr. 3024](#) și [nr. 3065](#) cu privire la supravegherea finanțării campaniei electorale a candidaților la funcția de Președinte al Republicii Moldova în cadrul alegerilor prezidențiale din 20 octombrie 2024, la situația din 23 septembrie 2024 și, respectiv, 30 septembrie 2024.

⁹⁴ Art. 102, alin. (2) [Cod electoral](#).

⁹⁵ Hotărârile CEC [nr. 3023](#) și [nr. 3066](#) cu privire la supravegherea finanțării activității participanților la referendumul republican constituțional din 20 octombrie 2024, la situația din 23 septembrie 2024 și, respectiv, 30 septembrie 2024.

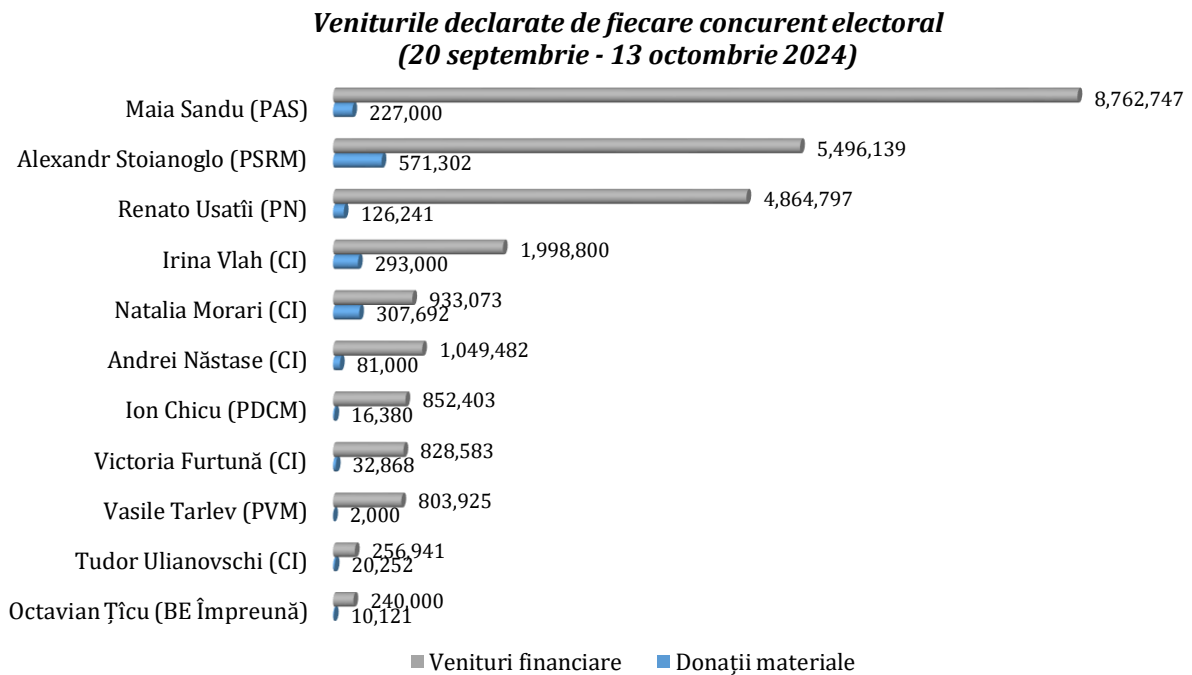
5.2.1. Veniturile raportate și sursa acestora

5.2.1.1. Veniturile declarate în contextul alegerilor prezidențiale

Pentru perioada 20 septembrie – 13 octombrie 2024, 11 concurenți electorali au raportat venituri în valoare totală de 27.774.746 de lei, dintre care 1.687.856 de lei – din donații materiale (6% din totalul veniturilor declarate).

Cele mai multe venituri au fost declarate de Maia Sandu (PAS) – 32% din totalul acestora, urmată de Alexandr Stoianoglo (PSRM) – 22% și Renato Usatîi (PN) – 18% (a se vedea graficul nr. 2). Prin urmare, constatăm că 72% din totalul veniturilor declarate au fost raportate de 3 concurenți electorali, iar 28% - de ceilalți 8 concurenți.

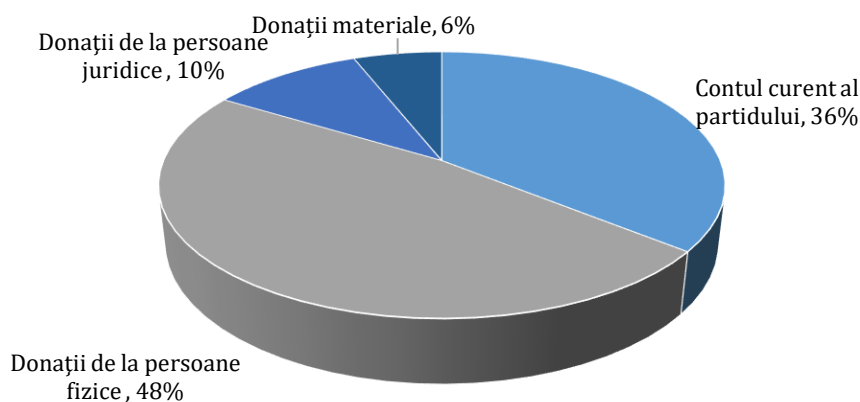
Graficul nr. 2

În funcție de sursa veniturilor, constatăm următoarea situație (a se vedea graficul nr. 3):

- 48% (13,3 mil. de lei) au fost din donații de la persoane fizice colectate de 10 din cei 11 concurenți electorali (nu a colectat doar Octavian Țicu (BE Împreună));
- 36% (9,8 mil. de lei) au fost mijloacele financiare transferate din contul curent al partidelor politice în contul „Fond electoral”. Dintre acestea, 30% au fost din alocații de la bugetul de stat (Alexandr Stoianoglo (PSRM), Maia Sandu (PAS), Renato Usatîi (PN), Octavian Țicu (BE Împreună)), iar 70% au fost din surse private (Alexandr Stoianoglo (PSRM), Maia Sandu (PAS), Renato Usatîi (PN), Ion Chicu (PDCM));
- 10% (2,8 mil. de lei) au fost din donații financiare de la persoane juridice colectate de 6 concurenți electorali (Maia Sandu (PAS), Renato Usatîi (PN), Vasile Tarlev (PVM), Victoria Furtună (CI), Tudor Ulianoschi (CI) și Natalia Morari (CI));
- 6% (1,7 mil. de lei) au fost din donații materiale, raportate de toți cei 11 concurenți electorali.

**Sursele de venit raportate de concurenții electorali
(20 septembrie - 13 octombrie 2024)**

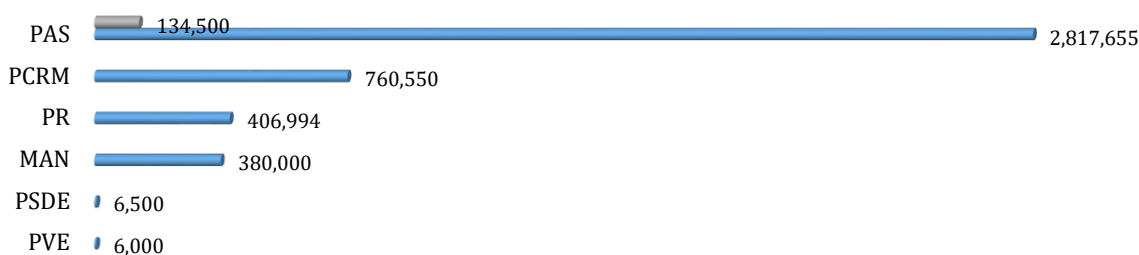
În cazul donațiilor materiale raportate, 84% dintre acestea au fost lucrări și servicii, iar 11% au fost sub formă de bunuri.

5.2.1.2. Veniturile declarate în contextul referendumului constituțional

Pentru perioada 20 septembrie – 13 octombrie 2024, din cei 15 participanți la referendum, doar 6 au declarat venituri pentru finanțarea campaniei pentru referendumul constituțional în valoare totală de 4.512.199 de lei, dintre care 134.500 de lei au fost din donații materiale (3% din totalul veniturilor declarate).

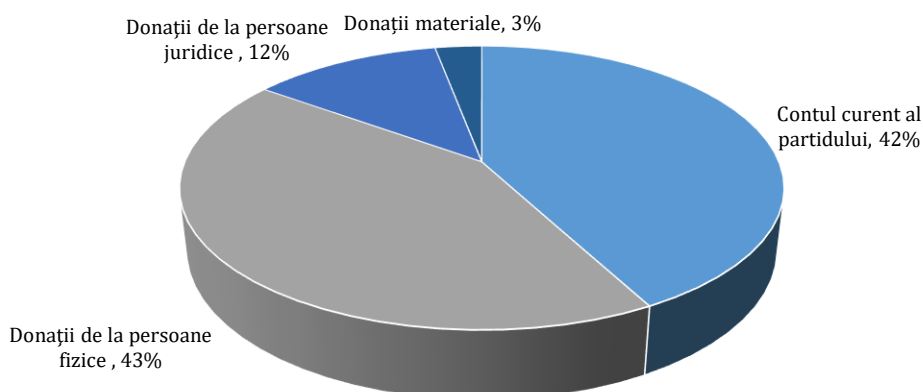
Cele mai multe venituri au fost declarate de PAS – 65% din totalul acestora, urmat de PCRM – 17%, PR – 9% și, respectiv, MAN – 8% (a se vedea graficul nr. 4).

**Veniturile declarate de participanții la referendum
(20 septembrie - 13 octombrie 2024)**

În funcție de sursa veniturilor, cele mai multe au fost din donații de la persoane fizice (43%), fiind raportate de PAS și PR. În cazul celorlalți participanți la referendum, veniturile raportate au fost din conturile curente ale formațiunilor politice (a se vedea graficul nr. 5).

**Sursele de venit declarate de participanții la referendum
(20 septembrie - 13 octombrie 2024)**

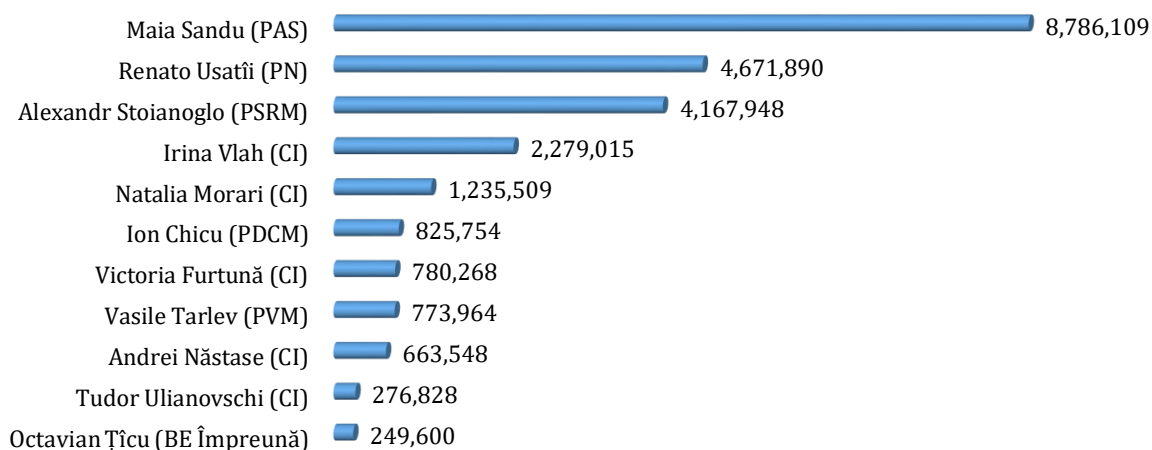
5.2.2. Cheltuielile declarate și destinația acestora

5.2.2.1. Cheltuielile declarate în contextul alegerilor prezidențiale

Potrivit paginii oficiale CEC, pentru perioada 20 septembrie – 13 octombrie 2024, 11 concurenți electorali au declarat cheltuieli în valoare totală de 24.710.433 de lei, dintre care 1.687.856 de lei au fost din donații materiale.

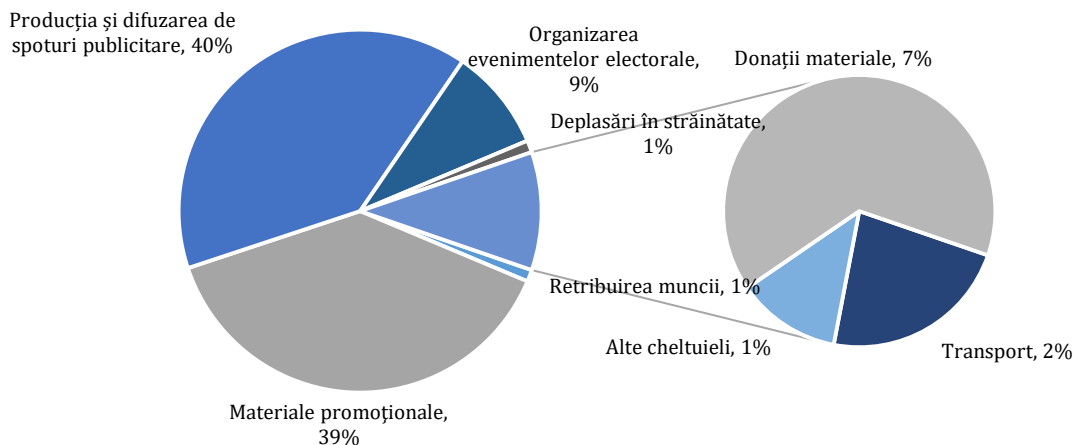
Cele mai multe cheltuieli au fost declarate de Maia Sandu (PAS) – 36% din totalul cheltuielilor raportate, urmat de Renato Usatîi (PN) – 19% și Alexandr Stoianoglo (PSRM) – 17% (a se vedea graficul nr. 6). Prin urmare, ca și în cazul veniturilor, constatăm că 72% din totalul cheltuielilor au fost ale 3 concurenți electorali, iar 28% - pentru ceilalți 8 concurenți.

**Cheltuielile declarate de concurenții electorali
(20 septembrie 2024 - 13 octombrie 2024)**

În funcție de destinația cheltuielilor financiare raportate, cele mai multe – 40% au fost pentru producția și difuzarea de spoturi publicitare, urmat de cheltuielile pentru materialele promoționale – 39%, și, respectiv, organizarea evenimentelor electorale – 9% (a se vedea graficul nr. 7).

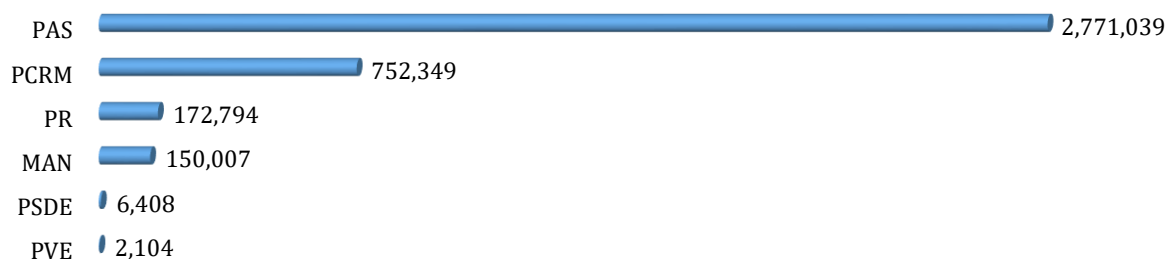
**Destinația cheltuielilor declarate de concurenții electorali
(20 septembrie - 13 octombrie 2024)**

5.2.2.2. Cheltuielile declarate în contextul referendumului constituțional

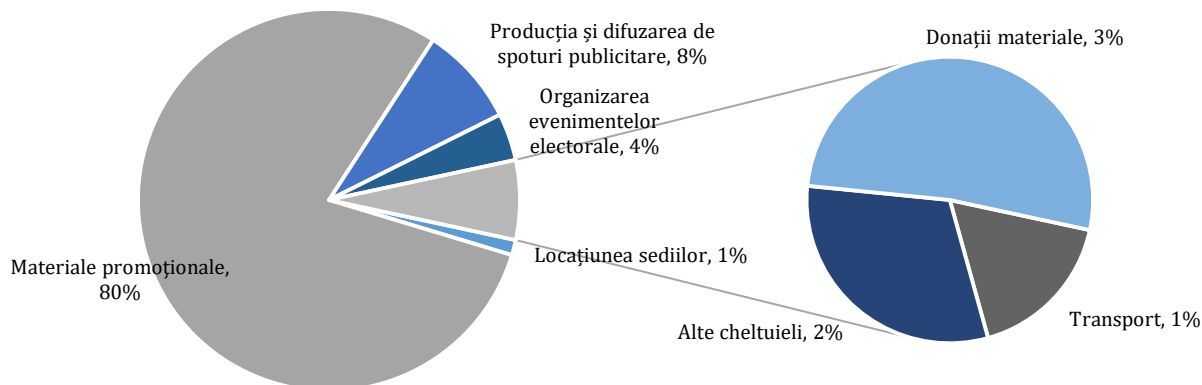
Pentru perioada 20 septembrie – 13 octombrie 2024, din cei 15 participanți la referendum, doar 6 au declarat cheltuieli în valoare totală de 3.854.700 de lei, dintre care 134.500 de lei – din donații materiale (3% din cheltuieli). Cele mai multe cheltuieli au fost declarate de PAS – 72%, PCRM – 20% și PR – 4% (a se vedea graficul nr. 8).

**Cheltuielile declarate de participanții la referendum
(20 septembrie 2024 - 13 octombrie 2024)**

În funcție de destinația cheltuielilor financiare raportate, cele mai multe au fost pentru materialele promoționale – 80% și pentru producția și difuzarea de spoturi publicitare – 8% (a se vedea graficul nr. 9).

**Destinația cheltuielilor declarate de participanții la referendum
(20 septembrie - 13 octombrie 2024)**

5.2.3. Monitorizarea civică a finanțării campaniei electorale

În baza rapoartelor completate de observatorii Promo-LEX, au fost estimate cheltuielile competitorilor electorali efectuate în perioada 20 septembrie – 13 octombrie 2024. După estimarea acestora, cheltuielile respective au fost contrapuse cu cheltuielile declarate la CEC în rapoartele privind finanțarea campaniei electorale. Drept repere metodologice pentru estimarea cheltuielilor au fost aplicate prețurile minime de piață identificate pentru serviciile, bunurile și lucrările utilizate în scop de agitație electorală.

Menționăm că prețurile respective au fost aplicate uniform pentru toți concurenții electorali și participanții la referendum. În legătură cu acest aspect, considerăm că pot exista unele divergențe între costurile aplicate de Promo-LEX și cele indicate de competitorii electorali (atât la raportarea cheltuielilor financiare, cât și a cheltuielilor din donații materiale).

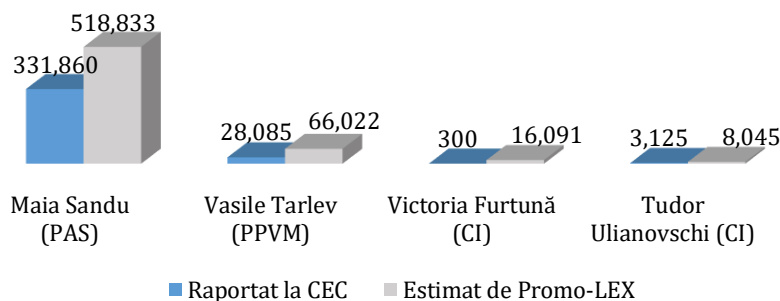
5.2.3.1. Estimarea cheltuielilor pentru recompensele voluntarilor/agitatorilor

În perioada de monitorizare, observatorii Promo-LEX au raportat activități cu implicarea agitatorilor. Cheltuielile au fost estimate în baza cuantumului salariului minim pe țară⁹⁶, fiind aplicat tariful de 29.58 lei/ora (236,64 lei/ziua, 5.000 de lei lunar).

Alegeri prezidențiale. În cazul a 4 concurenți electorali au fost estimate cheltuieli neraportate în valoare de cel puțin **245.622 de lei** (a se vedea graficul nr. 10).

⁹⁶ [Hotărârea](#) Guvernului nr. 985 din 06 decembrie 2023 privind stabilirea cuantumului salariului minim pe țară pentru anul 2024.

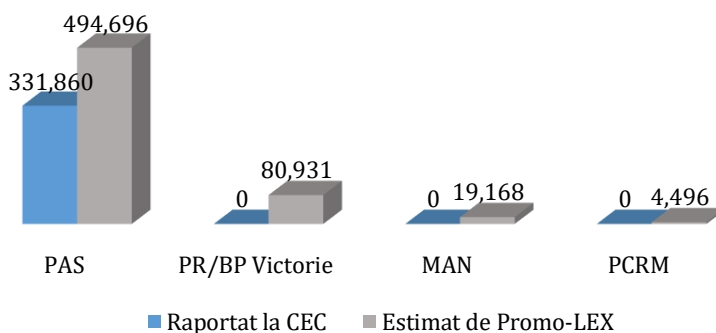
Estimarea cheltuielilor pentru recompensele agitatorilor/voluntarilor pentru alegerile prezidențiale

Cele mai multe cheltuieli estimate drept neraportate pentru recompensele voluntarilor/agitatorilor au fost în cazul Maia Sandu (PAS) – 186.973 de lei, urmat de Vasile Tarlev (PPVM) – 37.937 de lei.

Referendum constituțional. La fel, și în cazul a 4 participanți la referendumul constituțional au fost estimate cheltuieli neraportate de cel puțin **267.430 de lei**. Cele mai multe cheltuieli estimate drept neraportate au fost observate în cazul PAS – 162.835 de lei și PR/BP Victorie – 80.931 de lei. (a se vedea graficul nr.11)

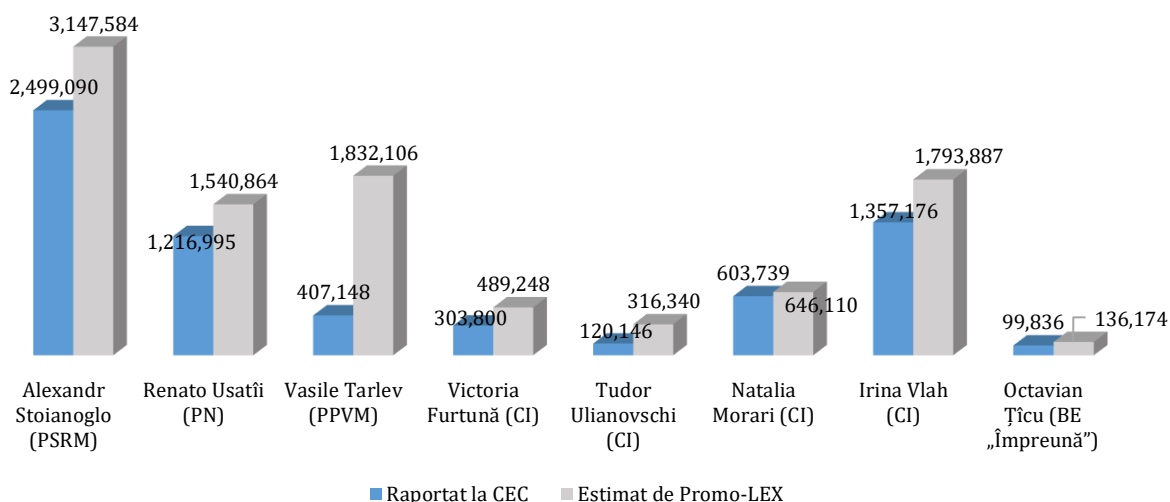
Estimarea cheltuielilor pentru recompensele agitatorilor/voluntarilor pentru referendum

5.2.3.2. Estimarea cheltuielilor pentru materialele promoționale

Potrivit observatorilor Promo-LEX, competitorii electorali au utilizat materiale promoționale (flyere, bannere, spoturi video, materiale de vizibilitate etc.).

Alegeri prezidențiale. În baza informației observate, au fost estimate cheltuieli neraportate în cazul a 8 concurenți electorali în valoare de cel puțin **3.294.380** de lei (a se vedea graficul nr. 12). Cele mai multe cheltuieli estimate drept neraportate pentru materialele promoționale au fost în cazul lui Vasile Tarlev (PPVM) – 1.424.957 de lei, Alexandr Stoianoglo (PSRM) – 648 494 de lei, Irina Vlah (CI) – 436.710 de lei, Renato Usatîi (PN) - 323.868 de lei, Tudor Ulianoschi (CI) – 196.193 de lei și Victoria Furtună (CI) – 185.448 de lei (a se vedea graficul nr. 12)

Estimarea cheltuielilor pentru materiale promoționale pentru alegerile prezidențiale

Referendumul constituțional. În urma monitorizării campaniei, au fost estimate cheltuieli neraportate în cazul a 2 participanți la referendum, în valoare de cel puțin **3.011.470 de lei**, și anume PR/BP Victorie – 2.845.825 de lei și MAN – 165.645 de lei.

5.2.3.3. Estimarea cheltuielilor pentru spațiile/dispozitivele fixe pentru publicitate

Alegerile prezidențiale. Observatorii Promo-LEX au raportat cazuri de utilizare a publicității stradale de către unii concurenți electorali. În baza rapoartelor recepționate de la aceștia, au fost estimate cheltuieli neraportate în cazul a 3 concurenți, în valoare de cel puțin **48.873 de lei**, și anume, Tudor Ulianoschi (CI) – 26.180 de lei, Vasile Tarlev (PPVM) – 17.430 de lei și Ion Chicu (PDCM) – 5.263 de lei.

Referendumul constituțional. Au fost estimate cheltuieli neraportate de către un participant la referendum, și anume PR/BP Victorie în valoare de cel puțin **15.705 de lei**.

5.2.3.4. Estimarea cheltuielilor pentru publicitatea în rețeaua internet

În perioada monitorizată, a fost observată utilizarea publicității în rețeaua internet prin transmiterea live a diverselor evenimente organizate în scop de promovare⁹⁷.

Alegerile prezidențiale. În cazul a 2 concurenți electorali au fost estimate cheltuieli neraportate în valoare de cel puțin **47.915 de lei**, după cum urmează: Alexandr Stoianoglo (PSRM) - 33.258 de lei și Vasile Tarlev (PPVM) – 14.656 de lei.

Referendumul constituțional. Au fost estimate cheltuieli neraportate de 2 participanți la referendum, în valoare de cel puțin **23.522 de lei**, și anume, PR/BP Victorie – 16.718 de lei și PSDE – 6.804 de lei.

⁹⁷ Reținem asupra imposibilității estimării cheltuielilor pentru Google Ads, astfel din sumele declarate au fost excluse cheltuielile suportate pentru aceste servicii.

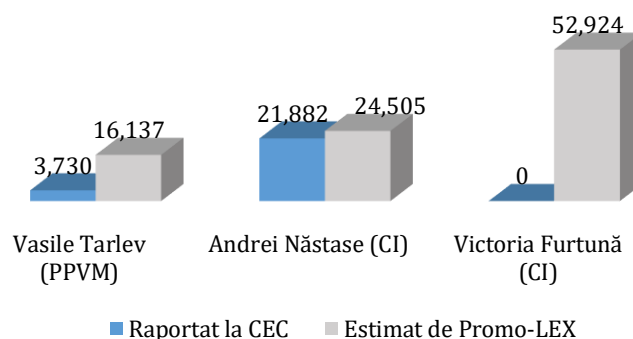
În contextul desfășurării campaniei electorale a fost observată utilizarea publicității în rețeaua internet și de către alți subiecți decât participanții înregistrați la referendum, și anume, Cetățeni pentru Europa care a efectuat cheltuieli de cel puțin 2.916 de lei în susținerea referendumului.

5.2.3.5. *Estimarea cheltuielilor pentru publicitatea pe rețele de socializare*

Publicitatea sponsorizată pe rețelele sociale a fost utilizată la scară largă și în contextul campaniei electorale. În baza informației identificate în rapoartele publice accesibile pe Meta, au fost estimate cheltuieli neraportate în valoare de **67.953 de lei** de către 3 concurenți electorali. Cele mai multe cheltuieli estimate drept neraportate au fost în cazul Victoria Furtună (CI) – 52.924 de lei. (a se vedea graficul nr. 13)

Graficul nr. 13

Estimarea cheltuielilor pentru publicitatea pe rețele de socializare pentru alegerile prezidențiale

La fel, în cazul unei formațiuni politice la *referendumul constituțional* - PR/BP Victorie, au fost estimate cheltuieli neraportate în valoare de cel puțin **748.565 de lei**⁹⁸.

În contextul desfășurării campaniei electorale privind referendumul constituțional au fost observați și alți subiecți, care au efectuat cheltuieli pentru publicitatea pe rețele de socializare estimate în valoare de cel puțin 228.371 de lei, după cum urmează: Cetățeni pentru Europa – 205.139 de lei și Vocea moldovenilor – 23.232 de lei. Aceste entități au sponsorizat publicitatea în susținerea referendumului constituțional. La fel, au fost observate și cheltuieli pentru publicitatea cu mesaje anti-guvernare și împotriva PAS, în valoare de cel puțin 269.997 de lei, realizate de Veaceslav Platon.

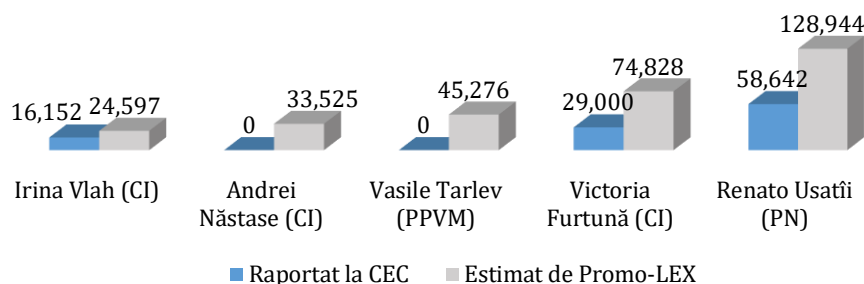
5.2.3.6. *Estimarea cheltuielilor pentru organizarea evenimentelor cu caracter electoral*

În perioada de monitorizare, observatorii Promo-LEX au raportat despre organizarea întrunirilor electorale, de distribuire a materialelor electorale etc.

Alegeri prezidențiale. În baza informației raportate, au fost estimate cheltuieli neraportate de cel puțin **203.375 de lei** în cazul a 5 concurenți electorali. Cele mai multe cheltuieli estimate drept neraportate pentru organizarea evenimentelor cu caracter electoral au fost în cazul Renato Usatîi (PN) – 70.301 de lei și Vasile Tarlev (PPVM) – 45.276 de lei. (a se vedea graficul nr. 14)

⁹⁸ Estimate în baza rapoartelor Meta privind publicitatea politică plătită, pentru 13 profiluri/pagini identificate în perioada 20 septembrie - 13 octombrie 2024 (Sentimentul Patriei, Viitorul Patriei Agricole, Orizonturi Deschise, Moldova Chronicle, Tineretul Agricol, Patrioții Moldovei, Valorile Moldovești, Patriotism și Progres în Moldova, Moldova despre important, Reforma în Moldova, Moldova gură de rai, Moldova În Mișcare, Moldova Whirlwind Știri).

Estimarea cheltuielilor pentru organizarea evenimentelor cu caracter electoral la alegerile prezidențiale

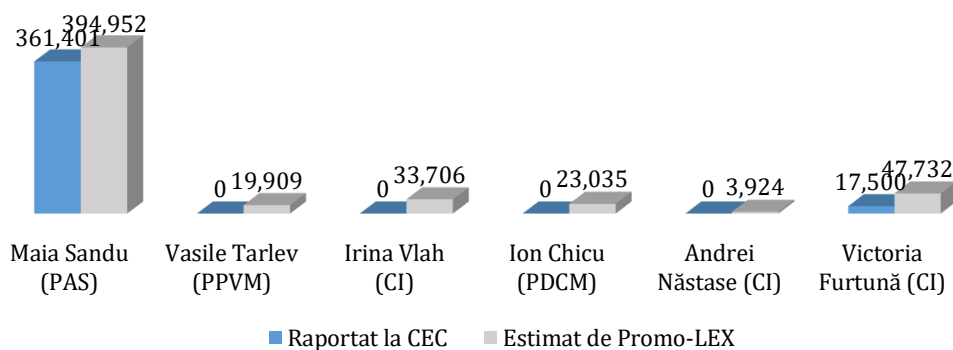
Referendum republican. Au fost estimate cheltuieli neraportate de un participant la referendum, PR/BP Victorie, în valoare de cel puțin **192.195 de lei**.

5.2.3.7. Estimarea cheltuielilor pentru combustibili și transport

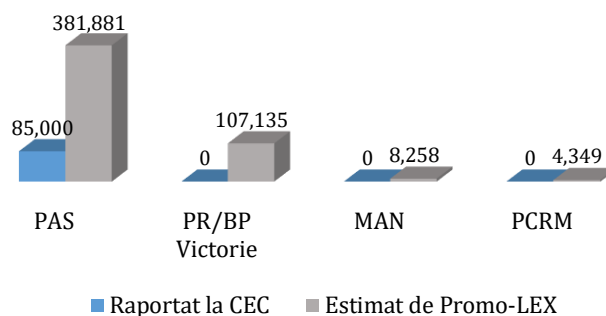
În perioada monitorizată, observatorii Promo-LEX au raportat activitățile competitorilor electorali care au implicat deplasarea în localitățile Republicii Moldova, ceea ce a determinat efectuarea cheltuielilor pentru transport.

Alegeri prezidențiale. În baza informației colectate de la observatori, în cazul a 6 concurenți electorali au fost estimate cheltuieli neraportate de cel puțin **144.358 de lei**. Cele mai multe cheltuieli estimate drept neraportate pentru transport au fost în cazul Irina Vlah (CI) - 33.706 de lei, Maia Sandu (PAS) - 33.550 de lei și Victoria Furtună (CI) - 30.232 de lei (a se vedea graficul nr. 15).

Estimarea cheltuielilor pentru transport la alegerile prezidențiale

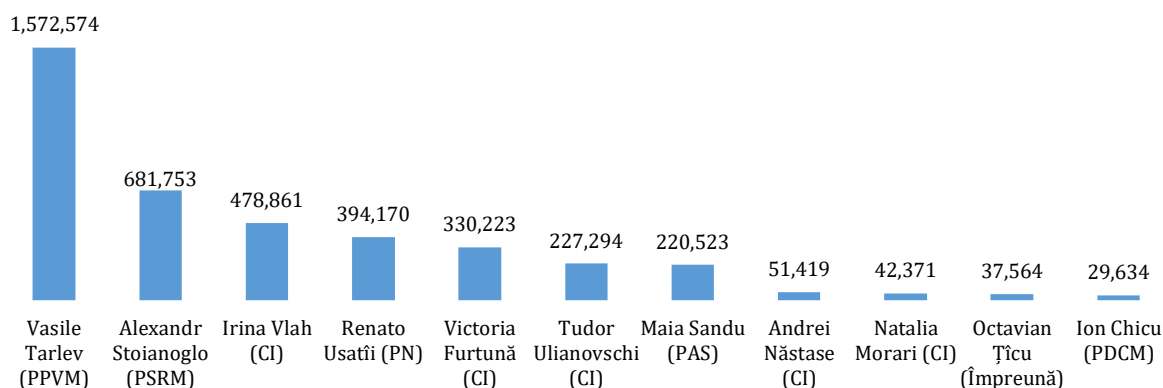
Referendum constituțional. În cazul a 4 participanți la referendum au fost estimate cheltuieli neraportate pentru transport în valoare de cel puțin **416.624 de lei**. Cele mai multe cheltuieli estimate neraportate au fost în cazul PAS - 296,881 de lei și PR/BP Victorie - 107,135 de lei. (a se vedea graficul nr. 16).

Estimarea cheltuielilor pentru transport la referendum**5.2.3.8. Estimarea cheltuielilor pentru deplasările în străinătate**

Potrivit observatorilor Promo-LEX, competitorii electorali au desfășurat deplasări în străinătate. În cazul *alegerilor prezidențiale* au fost estimate cheltuieli neraportate privind organizarea deplasărilor în valoare de cel puțin **13.908 de lei** în cazul a 3 concurenți electorali, și anume Andrei Năstase (CI) - 11.347 de lei, Octavian Țicu (BE Împreună) - 1.226 de lei și Ion Chicu (PDCM) - 1.335 de lei.

5.2.4. Concluzii privind monitorizarea civică a campaniei electorale

Alegeri prezidențiale. În contextul celor relatate, pentru activitățile de campanie electorală desfășurate de 11 concurenți electorali în perioada 20 septembrie - 13 octombrie 2024, MO Promo-LEX a estimat cheltuieli neraportate în valoare de cel puțin **4.066.387 de lei**. Cele mai multe cheltuieli neraportate din totalul cheltuielilor estimate au fost în cazul Vasile Tarlev (PPVM) - 39%, urmat de Alexandr Stoianoglo (PSRM) - 17% și, respectiv, Irina Vlah (CI) - 12% din cheltuieli (a se vedea graficul nr. 17).

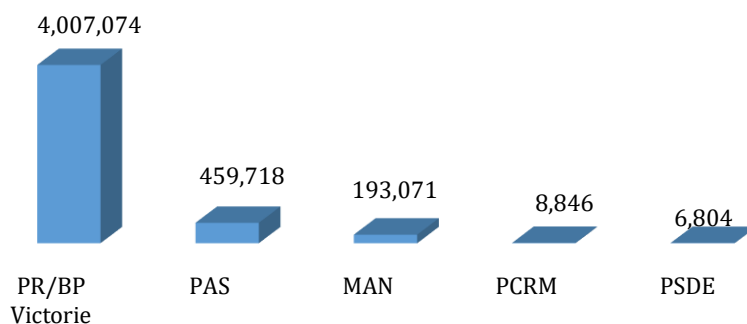
Total cheltuieli estimate drept neraportate a concurenților electorali

În funcție de destinația cheltuielilor estimate drept neraportate, cele mai multe au fost calculate pentru materiale promoționale - 81%, urmat de recompensele voluntarilor/agitatorilor - 6%, organizarea evenimentelor - 5%, transport - 4%, publicitatea pe rețele de socializare - 2 %, internet și spațiile/dispozitivele fixe pentru publicitate - 1%.

Referendum constituțional. Pentru activitățile de campanie electorală desfășurată de 5 participanți la referendum (PAS, MAN, PCRM, PSDE și PR/BP Victorie), MO Promo-LEX a estimat cheltuieli neraportate în valoare de cel puțin **4.675.512 de lei**. Cele mai multe cheltuieli neraportate din totalul cheltuielilor estimate au fost în cazul PR/BP Victorie - 86%, urmat de PAS - 10% și MAN - 4% (a se vedea graficul nr. 18)

Graficul nr. 18

Total cheltuieli estimate drept neraportate de participanții la referendum

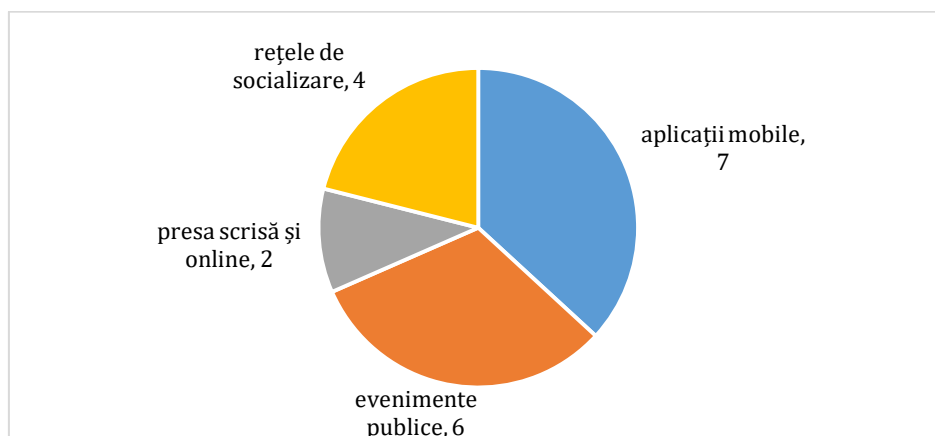

În funcție de destinația cheltuielilor, cele mai multe au fost estimate pentru materiale promoționale - 64%, publicitatea pe rețele de socializare - 16% și transport - 9%, urmat de recompensele voluntarilor/agitatorilor - 6 %, organizarea evenimentelor - 4% și publicitatea în rețeaua internet - 1%.

VI. DISCURSUL DE URĂ ȘI INSTIGARE LA DISCRIMINARE

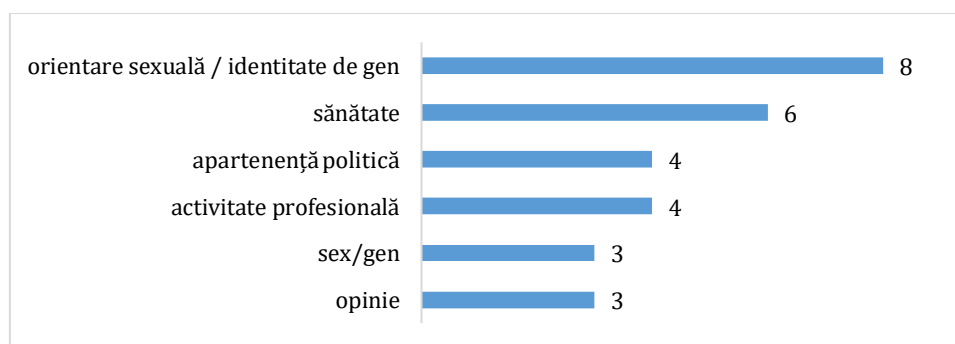
În perioada 23 septembrie – 6 octombrie 2024, au fost identificate cel puțin 23 de cazuri de discurs de ură și alte forme de manifestare a intoleranței. Dintre acestea, 19 cazuri au avut loc în context electoral, iar celelalte patru – în context politic. În comparație cu perioada 20 august – 22 septembrie, la începutul campaniei electorale cazurile de discurs de ură au fost răspândite cel mai des prin intermediul aplicațiilor mobile și în cadrul evenimentelor publice (a se vedea Graficul nr. 19).

Graficul nr. 19. Categoriile generale de surse

Dacă în perioada 20 august – 22 septembrie, criteriul care a stat cel mai des la baza discursurilor de ură identificate a fost „apartenența politică”, în perioada 23 septembrie – 6 octombrie 2024, criteriile „orientarea sexuală/identitate de gen” și „sănătate” au stat la baza celor mai multe cazuri de discurs de ură (a se vedea Graficul nr. 20). În continuare, bărbații (13 cazuri) cu vârsta cuprinsă între 35 și 50 de ani (10 cazuri) au utilizat cel mai des discursul de ură. Cele 23 de cazuri de discurs de ură au fost vizualizate de peste 500 de mii de ori și distribuite de peste cinci mii de ori.

Grafic nr. 20. Criteriile care au stat la baza discursurilor de ură

Cazurile de discurs de ură care au avut la bază criteriul „orientare sexuală / identitate de gen” și au fost îndreptate împotriva persoanelor LGBT, în continuare au luat forma promovării de stereotipuri, dar și a justificării sau incitării la discriminare.

Vasile Bolea, deputat în Parlamentul Republicii Moldova, în cadrul unei înregistrări video, plecând de la așa numitul subiect al „propagandei LGBT în școli” a justificat necesitatea limitării drepturilor persoanelor LGBT. Altfel spus, în opinia lui Vasile Bolea, recunoașterea drepturilor persoanelor LGBT se poate întâmpla prin transpunerea legislației europene în legislația națională. Iată de ce, acesta a îndemnat la acțiune proprii urmăritori și cetățeni ai Republicii Moldova: „Eu cred că cu aceste tendințe negative trebuie să luptăm” / „să facem un front comun

împotriva acestor tendințe negative” / „să nu admitem ca viitoarea noastră generație a cetățenilor acestei țări să fie spurcați de către această propagandă LGBT”.

„Dar vorbind despre această propagandă LGBT, care devine tot mai agresivă și mai agresivă, eu vreau să mă întorc la ceea ce se va întâmpla în data de 20 octombrie, mai bine zis, eu vreau să mă întorc la referendumul constituțional, care prevede că legislația, acordurile, toate directivele europene, dacă vom admite această modificare la Constituție, vor fi obligatorii nouă cetățenilor Republicii Moldova către executare și ele vor fi mai presus decât legislația noastră națională, chiar mai presus decât Constituția. Iată, prin acest mijloc, prin acest procedeu, pe viitor sunt convins că această propagandă LGBT va fi, va deveni o normă în Republica Moldova și va fi legiferată prin regulile care sunt instituite la nivelul Uniunii Europene în acest domeniu și prin faptul că noi vom accepta la referendum asemenea modificări care după aceasta vor fi și regulă în Republica Moldova. Eu cred că cu aceste tendințe negative trebuie să luptăm. Uitați-vă cum o face și Georgia, care de asemenea este țară candidat, unde au adoptat la nivel legislativ prohibiția, interzicerea acestei propagande a valorilor care nu sunt proprii gruzinilor în legislația națională, introducând această prohibiție și care a fost reacția de fapt a Uniunii Europene în acest sens. Odată ce încerci să-ți protejezi valorile tale, odată ce încerci să nu admiți ca aceste valori improprii să vină în școli, în grădinițe, primești o reacție din partea celor care astăzi mai sunt încă Uniunea Economică, Uniunea Europeană, care mâine se vor transforma într-o Uniune militară, Uniune defensivă. Propunerea cu care vin față de cetățenii Republicii Moldova. Haideți împreună să facem un front comun împotriva acestor tendințe negative care deja vedem că, pătrund în societatea noastră, vedem cum acești ambasadori ai Uniunii Europene sau a țărilor membre ale Uniunii Europene de fapt devin și ambasadori ai LGBT-ului. Să nu admitem ca viitoarea noastră generație a cetățenilor acestei țări să fie spurcați de către această propagandă LGBT care este tot mai agresivă și mai agresivă.”⁹⁹

Conceptul de „propagandă LGBT” este utilizat în spațiul public din Republica Moldova încă din anul 2018, când în cadrul Congresului Mondial al Familiilor, Igor Dodon, ex-președintele Republicii Moldova (2016-2020), sub egida căruia a fost organizat evenimentul, a propus scoaterea în afara legii a oricărei manifestări LGBT¹⁰⁰ și cele care încalcă normele morale. În general, prin conceptul de „propagandă LGBT” se are în vedere drepturile persoanelor LGBT, legile și politicile statului în acest sens, standardele internaționale și evenimentele publice legate de promovarea acestora (marșuri, festivaluri etc.). De cele mai multe ori, acest concept este utilizat pe de o parte, pentru a justifica nevoia așa numitei „luptă” pentru protejarea valorilor tradiționale, iar pe de altă parte, acceptarea unui grup și recunoașterea drepturilor membrilor acestuia sunt prezentate ca fiind o „problemă” sau un „risc” pentru societate. Acest lucru se întâmplă atât în context politic, cât și în context religios și face parte dintr-un discurs general antagonist (Occidentul decadent vs. Rusia – protectoarea valorilor ortodoxe; valorile europene vs. valorile tradiționale). În cadrul campaniei electorale pentru referendumul național constituțional, combaterea „propagandei LGBT” este unul dintre argumentele opțiunii „Nu”, transformând astfel mesajul electoral într-unul care justifică marginalizarea unui grup sau excluderea acestuia prin neacceptarea lui.

Un alt caz de discurs care incită la discriminare îndreptat împotriva persoanelor LGBT a fost identificat în mai multe declarații publice ale lui Renato Usatîi, candidat la funcția de președinte al Republicii Moldova și președinte al partidului politic „Partidul Nostru”. Astfel, în cadrul a trei întâlniri electorale (or. Călărași, or. Drochia și or. Florești), Renato Usatîi a justificat discriminarea persoanelor LGBT, afirmând:

[...] eu am spus clar, gay paradu' o să-l avem odată în an, pe взлётная (n. tr. pista de decolare) la Mărculești, la 4-5 dimineața, femeile când se vor duce dimineața la prășit la jumate la șase, deamu la dâșii să se termine, înțelegi? Între dâșii lasă să se plimble, și așa mai departe, eu n-am nevoie de parade în centrul Chișinăului și copilul sara să întrebe: «Tata, da de ce дядя (n. tr. nene) Petia se

⁹⁹ Vasile Bolea, [Mesaj video](#), Facebook, 25 septembrie 2024, min.: 01:53, ultima accesare: 9 septembrie 2024.

¹⁰⁰ Asociația Promo-LEX, [Raport de monitorizare](#), Congresul Mondial al Familiilor. Discursul de ură, instigare la discriminare și alte forme de promovare publică a intoleranței, 2018, pag. 11, ultima accesare: 9 septembrie 2024.

pupă cu дядя Serioja?». [...] Încă odată vă spun, tot ce este sănătos, eu am promovat și voi promova, tot ce ține de propaganda lor [...] încă odată, acei cu pupatu no cekpemy (n. tr. în secret), lasă-i să se pupe numai să nu-i văd nici eu, nici lumea.

[...] hai că eu înțeleg încă, am mai văzut eu, că am circulat jumate de globu pământesc, am văzut diferite situații, în special în afara țării. Încă când se mai pupă vreo două fete, de departe, știi, cel puțin nu pierd cunoștința, da când vezi că pe deal se pupă doi combaniori (n. tr. șoferi combină agricolă)... Băi băieți, cumva fără asta am trăit și fără asta trebuie să rămânem.¹⁰¹

Marina Tauber, deputată în Parlament și secretara executivă a blocului politic „Victorie”, a promovat limitarea drepturilor persoanelor LGBT, prin intermediul canalului de Telegram:

*”93 la sută din populația țării noastre sunt creștini ortodocși. Anume din acest motiv, după cum se pare, promisiunea șefului blocului „Victorie” Ilan Șor de a adopta o lege privind interzicerea totală a propagandei LGBT și a atentărilor la credință a avut o rezonanță atât de largă în rândul moldovenilor.”*¹⁰²

Și în perioada 23 septembrie – 6 octombrie 2024, politicienii, membrii/simpatizanții partidelor politice sunt asociați cu bolile mintale sau psihice pentru a pune la îndoială integritatea psihică și capacitatea intelectuală a acestora. De exemplu, în cadrul unei emisiuni online, Iurie Mărgineanu, vicepreședinte al PDCM, avocat și profesor universitar, a declarat:

Moderator: «Почему она боится участвовать в теледебатах которые вот не за горами где кандидаты могли бы задать госпоже президенту вполне приемлемые вопросы которые сами слышат от своих избирателей, от людей, на встречах о всей республике?»

*Iurie Mărgineanu: У меня только лишь одно мнение сложилось что из-за того что у нашей госпожи президента с психической уравновешенности не всё в порядке, это, во-первых. Во-вторых, ей нечего объяснить.»*¹⁰³

În cadrul unui protest al organizației de tineret al Blocului „Victorie”, Maxim Andreev, reprezentantul acesteia, a afirmat:

*«А вот и ценные псы. Я по ним соскучился, ведь каждый раз, когда мы выступаем, когда мы доносим свои мирные лозунги о том, что мы не хотим в Европу, мы хотим, чтобы наша продукция была востребована в тех странах, которые в ней нуждаются и хотят её видеть на своих прилавках. Она призывает к нам своих костюженцев, которые будут свистеть, кричать и пытаться закрыть нам рот, но нам рот не закрыть! Нам рот не закрыть!»*¹⁰⁴

¹⁰¹ Renato Usatîi, [întâlnire cu alegătorii](#) în or. Călărași, YouTube, min.: 20:30 și min.: 21:38, ultima accesare: 9 octombrie 2024.

¹⁰² Marina Tauber, [mesaj public](#), Telegram, ultima accesare: 9 septembrie 2024.

¹⁰³ Iurie Mărgineanu, [Emisiunea «Экспертиза»](#), Sputnik Moldova, VKontakte, min.: 40:29, ultima accesare: 9 septembrie 2024.

¹⁰⁴ Maxim Andreev, [Protest](#), TV6, Facebook, min.: 12:08, ultima accesare: 9 septembrie 2024.

RECOMANDĂRI

Parlamentului Republicii Moldova

1. Reglementarea situațiilor de efectuare a agitației electorale de către subiecți neînregistrați în scrutin.
2. Modificarea Codului electoral în vederea includerii actorilor apolitici în lista subiecților care se pot înregistra în calitate participanți la referendum.
3. Reglementarea temeiurilor și procedurii de ridicare de către organele abilitate a materialelor cu caracter electoral.

Organelor electorale

4. Publicarea în mod proactiv a informației detaliate și complete privind procesul de organizare și desfășurare a alegerilor.
5. Asigurarea accesului liber al observatorilor la toate materialele cu caracter electoral.

Instanțelor de judecată

6. Examinarea tuturor contestațiilor cu caracter electoral până în ziua alegerilor.

Autorităților publice locale

7. Asigurarea dreptului la întrunire tuturor concurenților și participanților la referendum în condiții egale.

Centrului național pentru protecția datelor cu caracter personal

8. Întreprinderea măsurilor de prevenire în scopul informării societății despre riscurile în cazul oferirii datelor personale ce vor fi prelucrate în străinătate și după caz, inițierea controlului legalității prelucrării datelor cu caracter personal.

Reprezentanților cultelor religioase

9. Abținerea de la desfășurarea activităților de agitație electorală pentru unii sau pentru alți concurenți electorali sau pentru una dintre opțiunile la referendum.

ABREVIERI

alin. – alineatul

ACASĂ – Partidul Reîntregirii Naționale Acasă

ALDE – Partidul Politic Alianța Liberalilor și Democraților pentru Europa

APL – administrația publică locală

art. – articolul

AUR – Alianța pentru Unirea Românilor

BE – bloc electoral

BESV – birou electoral al secției de votare

BP – bloc politic

BPR – Biroul Politici pentru Reintegrare

CEC – Comisia Electorală Centrală

CECE – Consiliul electoral al circumscripției electorale de nivelul al II-lea

CI – candidat independent

CUB – Partidul Politic Coaliția pentru Unitate și Bunăstare

ENEMO – Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor

lit. – litera

IP – inspectoratul de poliție

LGBT – lesbiene, gay, bisexuali, transgen

MAN – Partidul Politic Mișcarea Alternativa Națională

MO – Misiune de observare

MRM – Partidul Politic Mișcarea Respect Moldova

NDI – Institutul Național Democratic

nr. – număr

OSCE/BIDDO – Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului

OTL – observator pe termen lung

OTS – observator pe termen scurt

PACE – Partidul Acasă Construim Europa

PAS – Partidul Politic Partidul Acțiune și Solidaritate

PCRM – Partidul Comuniștilor din Republica Moldova

PDCM – Partidul Dezvoltării și Consolidării Moldovei

PN – Partidul Nostru

PPVM – Partidul Politic Partidul pentru Viitorul Moldovei

PPV – Partidul Politic Victorie

PR – Partidul Renaștere

PSDE – Partidul Social Democrat European

PSRM – Partidul Socialiștilor din Republica Moldova

PVE – Partidul Politic Partidul Verde Ecologist

pct. – punctul

r. – raion

RFE – Registrul Funcționarilor Electorali

RSA – Registru de Stat al Alegătorilor

SIS – Serviciul de Informații și Securitate

SV – secție de votare

UAT – unitate administrativ-teritorială

UE – Uniunea Europeană

USAID – Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională

ANEXE

Anexa nr. 1. Acreditarea/confirmarea persoanelor autorizate să participe la procedurile electorale

Tabelul nr. 1.1. Observatorii acreditați de CEC¹⁰⁵ și CECE II

Observatori naționali				Nr. total
Asociația Promo-LEX	1.203	Asociația pentru Democrație Participativă „ADEPT”	4	1.278
Asociația Obștească „ADOR ORAȘUL MEU”	5	Asociația Obștească „Baștina - Nimoreni”	3	
Centrul Național al Tineretului din Moldova	41	IP „Centrul de instruire continuă în domeniul electoral”	6	
Instituția Privată Școala de Jurnalism	16			
Observatori și experți internaționali				
Ambasada Republicii Lituania	6	Comisia Electorală Centrală a Republicii Lituania	2	630
Ambasada Republicii Slovace	1	Comisia Electorală Centrală a Republicii Letonia	1	
Ambasada Republicii Letonia	3	Comisia Electorală Centrală a Georgiei	2	
Ambasada Republicii Austria	2	Comisia Electorală Centrală a Republicii Azerbaidjan	2	
Ambasada Republicii Turcia	6	Comisia Electorală Centrală a Armeniei	2	
Ambasada Regatului Belgiei	1	Comisia Electorală Centrală a Ucrainei	2	
Ambasada Canadei	1	Comisia Electorală Centrală a Republicii Kazahstan	1	
Ambasada Regatului Suediei	6	Comisia Electorală Centrală a Republicii Uzbekistan	2	
Ambasada Țărilor de Jos	8	Comisia Electorală Republicană a Republicii Serbia	1	
Ambasada Japoniei	6	Comisia Centrală pentru Alegeri și Desfășurarea Referendumurilor a Republicii Kârgâze	2	
Ambasada Republicii Croația	1	Autoritatea Electorală Permanentă din România	1	
Ambasada Marii Britanii și Irlandei de Nord	16	Consiliului Electoral Suprem al Republicii Turcia	2	
Ambasada Republicii Slovenia	1	Comitetul Electoral Național al Republicii Estonia	2	
Ambasada Republicii Kazahstan	1	Institutul Național Electoral al Statelor Unite Mexicane	2	
Ambasada Republicii Franceze	9	National Democratic Institute for International Affairs	28	
Ambasada Statelor Unite ale Americii	92	Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor (ENEMO)	15	
Ambasada Republicii Tadjikistan	2	Institutul Internațional pentru Democrație și Asistență Electorală	3	
Ambasada Ungariei	1	Platforma Europeană pentru Alegeri Democratice	16	
Ambasada Republicii Federale Germania	8	Asociația Pro Democrația Club Târgu Neamț	1	
Ambasada Republicii Italiene	2	Asociația Funky Citizens	3	
Ambasada Ucrainei	7	International Republican Institute Washington	29	
Ambasada Republicii Cehia	2	Adunarea Parlamentară a Organizației Cooperării Economice la Marea Neagră	3	
Ambasada Republicii Polone	3	Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (OSCE/BIDDO)	240	

¹⁰⁵ [Acreditarea](#) observatorilor.

Parlamentul Ucrainei	11	Fundația Internațională pentru Sisteme Electorale (IFES)	15	
Adunarea Parlamentară a OSCE	51	Consulatul General al Republicii Turcia la Comrat	6	
Interpreți confirmați				
Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor (ENEMO)	20	Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (OSCE/BIDDO)	163	196
Ambasada Regatului Suediei	1	International Republican Institute Washington	8	
Ambasada Republicii Lituania	4			

Tabelul nr. 1.2. Jurnaliștii confirmați de către CEC¹⁰⁶ și CECE II

Instituția Privată „Radio Orhei”	1	Publicația Periodică Independentă „Observatorul de Nord”	8
Publicația Periodică Independentă „Ecol Nostro” SRL	6	„CLOUD MEDIA” SRL	4
Agenția de Presă „INFO-PRIM NEO” SRL	2	Compania Bright Communications SRL	14
„Filiala Societății Române de Televiziune” SRL	8	Agenția franceză de știri AFP	4
„Newsmaker” S.R.L.	8	AO Asociația Reporterilor „NORD-MEDIA”	10
„Freedom TV”	2	Numărul total	67

Tabelul nr. 1.3. Autorizarea sondajelor de opinie și a exit-pollurilor¹⁰⁷

Autorizarea efectuării sondajelor de opinie-numărul total	15
„INTELLECT GROUP” SRL	2
„DATE INTELIGENTE” SRL	3
„MLD MEDIA” SRL	4
ÎM „C.B.S.-RESEARCH” SRL	3
Asociația Obștească „Aripi de viață”	1
Asociația Obștească „Institutul pentru Politici și Reforme Europene”	1
„SIMPALS” S.R.L.	1
Autorizarea publicării sondajelor de opinie- numărul total	1
Asociația Obștească „Institutul pentru Politici și Reforme Europene”	1

Tabelul nr. 1.4. Aprobarea mesajelor de interes public¹⁰⁸

Biroul Relații cu Diaspora	2 spoturi video
Bright Communications (Grupul de presă Realitatea TV)	3 spoturi video motivaționale
Asociația Obștească „Comunitatea Plus”	1 pliant informativ
Comisia Electorală Centrală	12 spoturi video 3 pliante informative 2 postere informative 2 broșuri 1 material informativ 1 mesaj audio
Oficiul Consiliului Europei la Chișinău	1 spot video informativ
Asociația Promo-LEX	2 spoturi video motivaționale
Asociația obștească „Cetățeni pentru Europa”	1 spot video
Agenția Națională pentru Dezvoltarea Programelor și Activității de Tineret	3 spoturi video motivaționale
Alianța INFONET	2 spoturi video
Numărul total	36

¹⁰⁶ [Confirmarea](#) jurnaliștilor.

¹⁰⁷ [Autorizarea](#) sondajelor de opinie și a exit-pollurilor.

¹⁰⁸ [Aprobarea](#) mesajelor de interes public.